

มนุษย์ธรรม

พระนิพนธ์
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

มนุษย์ธรรม

พระนิพนธ์

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

มนุษยธรรม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน),

มนุษยธรรม.-- พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541.

68 หน้า

1. ธรรมะ.

I. ชื่อเรื่อง.

294.315

ISBN 974-580-837-7

©สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พิมพ์ครั้งที่ ๒/๒๕๔๑ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ

โทร. ๒๔๑๗๗๙๐

คำนำ

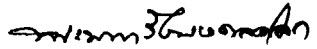
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีนโยบายที่จะจัดพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนา เพื่อประชาชนทุกระดับชั้น สามารถอ่านศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนาได้โดยง่าย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดสันติสุขแก่ชีวิตและสังคม ทั้งจะเป็นการช่วยกันดำรง และส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรสืบไปด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์ได้พิจารณาเห็นว่า ธรรมนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดพิมพ์เผยแพร่ตามนโยบายดังกล่าว เพราะเป็นเรื่องที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระครบถ้วนบริบูรณ์ และอ่านเข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่านทุกระดับ มหาวิทยาลัย จึงได้เลือกสรรมาจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นชุด ๆ เป็นลำดับไป

พระนิพนธ์เรื่องมนุษยธรรมนี้ได้ทรงอธิบายถึงคุณธรรมจำเป็นสำหรับมนุษย์ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีเนื้อหาไม่ยาก และไม่ง่ายจนเกินไป ทั้งไม่ยาวและไม่สั้นจน

ข

เกินไปด้วย แต่ก็มีเนื้อหาเพียงพอที่จะทำให้ผู้อ่านได้ความรู้
ความเข้าใจคำสอนชั้นพื้นฐานเรื่องหนึ่งของพระพุทธศาสนาได้
เป็นอย่างดี มหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อ
ประโยชน์แก่การศึกษาของสาธุชนทั่วไป

(พระมหารัชมงกุฎดิถ)

ผู้อำนวยการ

มหามกุฏราชวิทยาลัย

มีนาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

มนุษยธรรมที่ ๑	๓
มนุษยธรรมที่ ๒	๑๓
มนุษยธรรมที่ ๓	๒๔
มนุษยธรรมที่ ๔	๓๖
มนุษยธรรมที่ ๕	๔๘
ปกตีภาพ - ปกตีสุข	๕๘

มนุษย์ธรรม

ในโลกนี้ มีมนุษย์และดิรัจฉานนานาชนิดสืบทอดกันมาอยู่ เพราะอาศัยความไม่ล้างผลาญชีวิตกัน และความมีเมตตาต่อกัน ส่วนสัตว์บางชนิดที่ดุร้าย และอยู่รวมกันเป็นหมู่ใหญ่ไม่ได้เพราะความดุร้าย ปรากฏว่าได้สูญพันธุ์ไปแล้วก็มี เช่น สัตว์ไดโนเสาร์ และที่เห็นกันที่กำลังจะสูญพันธุ์ไปก็มี เช่น เสือ มีคำกล่าวยกเสือเป็นข้อเปรียบเทียบว่า เสือสองตัวอยู่ถ้าเดียวกันไม่ได้ ก็แสดงถึงความดุร้ายของเสือที่ทำลายแม้พวกเดียวกัน มีบางคนเห็นว่า สัตว์ที่มีกำลังมากจะคงอยู่ได้ในโลก ส่วนสัตว์ที่มีกำลังน้อยจะหมดไป เพราะสัตว์ที่มีกำลังมากเบียดเบียนสัตว์ที่มีกำลังน้อย เหมือนอย่างปลาใหญ่กินปลาเล็ก ฉะนั้น เมื่อต้องการจะดำรงอยู่ก็ต้องทำให้ตนมีกำลังมาก ความเห็นนี้ยกเหตุผลคัดค้านได้ว่า มีกำลังมากอย่างเดียวไม่อาจดำรงอยู่ได้ ดังสัตว์บางจำพวกที่กล่าวมานั้น ส่วนสัตว์มีกำลังน้อยแต่อยู่รวมกันได้เป็นหมู่ใหญ่ ไม่เบียดเบียนทำร้ายล้างชีวิตกัน มีเมตตาต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ พึงเห็นหมู่มนุษย์ตลอดจนถึงในหมู่สัตว์ดิรัจฉาน แม้ชนิดเล็กๆ เช่น มด

ปลวก เป็นต้น ฉะนั้น ความไม่ทำลายล้างชีวิตกันตามศีลของ
พระพุทธรเจ้า และความมีเมตตากรุณาตามธรรมของพระพุทธรเจ้า
จึงเป็นเหตุเพื่อความดำรงอยู่ ของชีวิตทั้งหลายในโลก

เรื่อง **ศีล** จึงเป็นข้อปฏิบัติขั้นแรก ของพระพุทธรศาสนา
หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นข้อปฏิบัติของความเป็นคนก็ได้
เพราะฉะนั้น **“ศีล”** โดยเฉพาะศีลห้า จึงเป็น **“มนุษยธรรม”**
คือเป็นธรรมของมนุษย์ แปลว่า คนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
นั้น มิใช่ว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมีธรรมสำหรับ
มนุษย์อีกด้วย จนถึงมีภษิตติโตปเทศ ที่กล่าวไว้โดยความว่า
**“คนและสัตว์เดรัจฉานนั้น ย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์
เสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างกับสัตว์เดรัจฉานนั้นก็คือธรรม
และธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้มีศีล ๕ ที่เรียกว่าเป็นเหตุอัน
ใกล้ก็คือ “หิริ” ความละอายแก่ใจ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัว
ต่อความชั่ว หิริโอตตปปะนี้เป็นเหตุใกล้ของศีล**

การถือศีลนั้น อาจจะปฏิบัติในวงกว้างก็ได้ ในวงแคบ
ก็ได้ เช่น ชาวประมงก็อาจรักษาศีลข้อ ๑ คือ ปาณาติปาตา
เวรมณี ได้ในวงจำกัด ยกเว้นสัตว์ที่เป็นอาชีพของตน หรือว่า
งดเว้นโดยไม่จำกัดในวันใดวันหนึ่ง เช่น ในธรรมเนียมเก่าของ
ไทยเรา เว้นการฆ่าสัตว์ในวันพระ ในเวลานี้ในชนบทหลายแห่ง
ก็ยังปฏิบัติกันอยู่

มนุษย์ธรรมที่ ๑

ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต คำว่า สัตว์มีชีวิต แปลจากคำว่า ปาณาติปาตา คำว่า ปาณะ คืออินทรีย์ที่หายใจ ที่มีชีวิตเป็นอยู่ หมายถึงมนุษย์และดิรัจฉานทั่วไปทุกชนิด เพราะเมื่อมีชีวิตเป็นอยู่ ก็ต้องหายใจเหมือนกันหมด การหายใจหมายถึงความมีชีวิต หรือความมีชีวิตก็หมายถึงการหายใจ คำว่า ปาณา จึงแปลฟังง่ายๆ ว่า สัตว์มีชีวิต ซึ่งหมายถึงทั้งมนุษย์ ทั้งดิรัจฉานที่ยังหายใจได้อยู่ดังกล่าวนั้น การฆ่าคือการทำให้ตายด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ตาม ตลอดจนถึงการทำให้แห้งลูก ก็เชื่อว่าเป็นการฆ่าเหมือนกัน เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตคือความตั้งใจเว้นจากการฆ่าสัตว์ทุกชนิด ความตั้งใจเว้นหรือความงดเว้นได้ ไม่เช่นนี้ ถ้าไม่ได้รับศีลไว้ก่อน แต่เมื่อพบสัตว์มีชีวิตพอจะฆ่าได้ ก็คิดงดเว้นขึ้นได้ เช่น เมื่อยุ่งกัตจะตบให้ตายก็ได้แต่ไม่ตบ เพียงแต่ปัดให้ไป อย่างนี้เป็น **สัมปัตตวิริติ** ความเว้นจากวัตถุที่จะพึงล่วงได้ อันมาถึงเฉพาะหน้า ถ้างดเว้นได้ด้วยรับศีลไว้ก่อน หรือตั้งใจถือศีลไว้ก่อน เป็น **สมาทานวิริติ** ความเว้นด้วยการถือเป็นกิจวัตร ถ้างดเว้นได้เป็นปกตินิสัยของตนจริงๆ ก็เป็น **สมุจเฉทวิริติ** ความเว้น

ด้วยการตัดขาดมีอันไม่ทำอย่างนั้นเป็นปกติ ความตั้งใจดเว้น
ดังกล่าวมีเมื่อใด ศิลข้อนี้ก็มิเมื่อนั้น

มีปัญหาวา เด็กๆ ไม่รู้เดียงสา ไม่ได้ฆ่าสัตว์อะไร จะ
เชื่อว่ามิศีลหรือไม่ คนที่ยังไม่ฆ่าสัตว์ เพราะยังไม่มีโอกาสจะฆ่า
จะเชื่อว่ามิศีลหรือไม่ ก็อาจตอบได้ด้วยอาศัยหลักวิริตติว่า ไม่เชื่อ
ว่ามีศีล เพราะไม่มีวิริตติเจตนาคือความตั้งใจดเว้น เช่น เด็ก
ไม่รู้เดียงสานั้นยังไม่รู้จักตั้งใจดเว้น คนที่ยังไม่มีโอกาสจะฆ่า
ก็ไม่มีเจตนาตั้งใจดเว้น

การล่วงศีลข้อนี้ มีขึ้นในเมื่อสิ่งที่จะฆ่าเป็นสัตว์มีชีวิต
ตนก็รู้อยู่ว่าเป็นสัตว์มีชีวิต มีเจตนาคิดจะฆ่า พยายามฆ่าด้วย
เจตนา นั้น ด้วยการทำเองก็ตาม สั่งใช้ให้คนอื่นทำก็ตาม และ
สัตว์ก็ตายด้วยความพยายามนั้น เมื่อประกอบด้วยองค์ลักษณะ
ดังกล่าว ศีลก็ขาด มีปัญหาวาไม่ได้เจตนาเหยียบมดตาย ศีล
ขาดหรือไม่ ก็ตอบได้ว่าไม่ขาด เพราะไม่รู้วาสัตว์มีชีวิต ยุกัด
ตบยุง แต่ยุงบินหนีไปเสียก่อน ศีลขาดหรือไม่ ก็ตอบได้ว่าไม่ขาด
เพราะว่าสัตว์ไม่ตาย

การฆ่าสัตว์ ท่านแสดงว่ามีโทษมากและน้อยต่างๆ กัน
คือถ้าฆ่าผู้ที่มีคุณมาก มีเจตนาฆ่าแรงมาก มีความพยายามมาก
ก็มีโทษมาก ถ้าฆ่าผู้ที่มีคุณน้อย มีเจตนาอ่อน มีความพยายาม
น้อย ก็มีโทษน้อยลงมาตามส่วน

ผู้ที่คิดข้อนี้ขาดแล้ว เมื่อรับศีลใหม่ หรือไม่รับจากใคร แต่ตั้งใจถือศีลขึ้นใหม่ด้วยตนเอง ศีลก็กลับมีขึ้นใหม่ เพราะหลักอยู่ที่วิริติเจตนา คือความตั้งใจดเว้นดังกล่าวแล้ว ตั้งใจดเว้นขึ้นเมื่อใด ศีลก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น ฉะนั้น ถึงจะรับศีลจากพระ แต่รับเพียงด้วยปาก ใจไม่ได้คิดงดเว้นอะไร ก็ไม่เกิดเป็นศีลขึ้น ถึงไม่ได้รับศีลจากพระ แต่มีใจงดเว้น ก็เกิดเป็นศีลขึ้นได้ มีข้อที่ต่างกันอยู่ว่า การรับจากพระเป็นการแสดงตน และเป็นการกล่าวคำสัตย์ปฎิญาณ ซึ่งทำให้ต้องสำนึกตนในคำสัตย์ปฎิญาณนั้น เป็นเครื่องช่วยทำให้ศีลมันเข้า และการรับศีลเมื่อไม่ได้ตั้งใจรับเป็นนิจ ถึงจะไปล่วงศีลเข้าไปในภายหลัง เพราะความพลั้งเผลอ หรือเพราะเหตุจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ไม่เสียสัตย์ปฎิญาณอะไร ทั้งนี้ก็สุดแต่จะตั้งเจตนาไว้อย่างไร

พระพุทธเจ้าตรัสไว้มีความว่า ตนรักชีวิตของตน สะดุ้งกลัวความตายฉันใด สัตว์อื่นก็รักชีวิตของตน สะดุ้งกลัวความตายฉันนั้น ฉะนั้น จึงไม่ควรฆ่าเอง ไม่ควรใช้ให้คนอื่นฆ่า อนึ่งตนรักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด สัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น จึงไม่ควรสร้างความสุขให้แก่ตน ด้วยการก่อทุกข์ให้แก่คนอื่น อาศัยหลักพระพุทธภาษิต ดังกล่าวนี้นี้จึงเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๑ ด้วยอาศัยหลักกฏติธรรมและหลักเมตตากรุณา

หลักยุดิธรรม คือหลักการให้ความยุติธรรม คุ่มครองชีวิตสัตว์ทั้งหลาย โดยเที่ยงธรรมเสมอหน้ากันทั้งหมด ทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉานทุกชนิด มิใช่บัญญัติด้วยลำเอียงเข้ากับมนุษย์ ว่ามนุษย์ควรจะฆ่าดิรัจฉานกินได้ หรือลำเอียงเข้ากับสัตว์ดิรัจฉาน เพราะทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉาน เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องหายใจอยู่เหมือนกัน และต่างก็รักชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์อยู่เหมือนกัน ฉะนั้น การให้ความคุ้มครองชีวิตโดยเสมอหน้ากันหมด ไม่เลือกที่เราว่าเขา ไม่เลือกว่าตนว่าผู้อื่น ไม่เลือกว่ามนุษย์ว่าดิรัจฉานชนิดไหน จึงเป็นการยุติธรรม ปราศจากความลำเอียงอย่างแท้จริง

แต่มนุษย์เรา มีปกตินิสัยเข้ากับตัวด้วยอำนาจความโลภ โกรธ หลง จึงพอใจบัญญัติอะไรให้อนุโลมกับปกตินิสัย และอ้างปกตินิสัยอันมีกิเลสนี้แหละ ให้เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ที่บัญญัติให้มนุษย์ มีสิทธิ์ตัดชีวิตดิรัจฉาน เพื่อใช้เนื้อทำอาหารได้โดยไม่ผิด ทั้งเป็นการชอบธรรมด้วย ลองนึกดูว่าถ้าเสียอ้างว่า คนเกิดมาเป็นอาหารของเสือ คนก็คงไม่ยอมเป็นแน่ โดยทำนองเดียวกัน ถ้าปลา เนื้อ พุดได้ ก็คงไม่ยอมให้ถือว่าเป็นอาหารของคนเหมือนกัน ข้อที่คนเราลำเอียงเข้ากับตัวนี้ มีตัวอย่างให้เห็นได้อีกมากมาย เช่น ในบางคราวสัตว์ดิรัจฉานทำร้ายคน คนก็พูดกันเป็นข่าว่าสัตว์นั้นๆ ดู แต่คนทำร้ายสัตว์

ดิรัจฉานต่างๆ ไปไม่พูดกันว่าคนดู ในคราวหนึ่งเมื่อหลายปีมาแล้ว ปลาฉลามกินคนที่ลงเล่นน้ำที่ศรีราชา เกิดเป็นข่าวเกรียวกราว สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ รับสั่งเป็นเชิงประทานแง่คิดว่า “ปลากินคน เป็นข่าวอะอะกันใหญ่ แต่คนกินปลาเจียบไม่มีใครพูด”

เมื่อพิจารณาดูให้ดีแล้วจะเห็นว่า คนเรามีความลำเอียงเข้ากับตัวอยู่มากมายนัก ดังกล่าวมานี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงตัดความลำเอียงได้หมด ประทานความยุติธรรมแก่ทุกๆ ชีวิตสัตว์เสมอเหมือนกัน

อีกอย่างหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงมีพระเมตตากรุณาแก่สัตว์ทุกถ้วนหน้า เหมือนนอย่างมารดาบิดา มีเมตตากรุณาแก่บุตรธิดา มารดาบิดาผู้เปี่ยมด้วยเมตตากรุณาไม่อาจจะฆ่าเองหรือยอมให้ใครฆ่าบุตรธิดาของตนได้ฉันใด พระพุทธเจ้าก็ฉันนั้น เพราะทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณาในสรรพสัตว์

เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้า ทรงบัญญัติศีลข้อ ๑ เพื่อให้เบียดเบียนชีวิตของกันและกัน ด้วยเมตตากรุณา ฉะนั้นจึงมิใช่ควรเว้นจากการฆ่าสัตว์เพียงอย่างเดียว ควรเว้นจากการทำร้ายร่างกายกัน และการทรมานสัตว์ให้ลำบากด้วย แม้การทำร้ายร่างกายอย่างเล็กๆ น้อยๆ ก็ควรเว้น เช่น คนที่โตกว่าชกต่อยข่มเหงคนที่เล็กกว่า ฟีรังแกน้อง การทรมาน คือการ

ทำสัตว์ให้ลำบาก แม้เพื่อเล่นสนุกก็ควรเว้น เช่น เล่นเผาหนู
 ทั้งเป็น ใช้น้ำมันราดตัวให้ชุ่ม จุดไฟ ปล่อยให้ไหม้ ไฟติดโพลง
 ไปเป็นการเล่นสนุก ตลอดถึงการเล่นกัดจิ้งหรีดเป็นต้น สำหรับ
 ผู้ใหญ่บางทีก็เล่นทรกรรมสัตว์ เช่น ชนวัว ชนไก่ เป็นการ
 สนุกบ้าง เป็นการพนันบ้าง เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำทั้งสิ้น การใช้งาน
 สัตว์จนเกินกำลัง เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำเหมือนกัน การทำเหล่านี้
 เป็นการก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น แสดงว่าผู้ทำมีใจขาดเมตตา
 กรุณา ไม่ได้คิดย้อนมาดูตัวว่า ถ้าถูกทำเช่นนั้นบ้างจะเป็น
 อย่างไร

การเล่นสนุกอีกอย่างหนึ่งของคน คือการล่าสัตว์ในป่า
 บางคนถือว่าเป็นการฝึกพละกฤษย ทำให้ใจกล้า แต่ก็พละอย่าง
 เอาเปรียบ เพราะใช้อาวุธ และหลบอยู่บนห้างบนต้นไม้หรือในที่
 กำบัง และสัตว์มากชนิดไม่มีทางจะต่อสู้ด้วยเลย สัตว์บางชนิด
 ยังไม่คุ้นกับความมีใจดำอำมหิตของคน เห็นคนเข้าก็คงไม่คิด
 ว่าเป็นเพศฆาต รือมองดูอย่างทิ้ง สงสัยว่าคนคงเป็นเพื่อน
 สัตว์ชนิดหนึ่ง ซึ่งความจริงก็เป็นอย่างนั้น จึงถูกยิงอย่างสะดวก
 บางสัตว์ที่ถูกยิงเป็นแม่มีลูกอ่อนติดตาม ครั้นถูกยิงแล้วก็
 พยายามปิดบาดแผล อดกลั้นความเจ็บปวดมิให้ลูกเห็น แสดง
 อากาเร้าโศก และแสดงความรักอาลัยลูกอย่างสุดซึ้ง แล้ว
 ก็ตกลงมาตาย คนที่ยิงแม่ที่แรกจะไม่คิดอะไร ครั้นเห็น

เหตุการณ์ดังกล่าว เห็นสายตาสัตว์ผู้แม่ที่มองตนเองอย่างละห้อย เหมือนจะถามสาเหตุ เกิดสงสารสังเวชจนเลิกการล่าสัตว์ตั้งแต่บัดนั้นก็มี บางทีในฤดูแล้ง สัตว์ป่าจำต้องกระเลือกระสนมาดื่มน้ำในสระ ที่มีคนไปคอยดักยิงอยู่ แม่น่าจะรู้ว่ามิภัยก็ต้องมาเพราะความระหายน้ำ แล้วถูกยิงอย่างยอมให้ยิง การยิงสัตว์เป็นการกีฬาในคราวสัตว์เผชิญทุกข์เช่นนี้ เป็นการแสดงความโหดร้ายยิ่งนัก ผู้ที่มีใจอำมหิตโหดร้ายนี้แหละ คือยักษ์ในหมู่มนุษย์และในหมู่สัตว์จรจมาน ผู้ใช้ความคิดให้ถูกต้องสักหน่อย จักทำอย่างนั้นไม่ได้เลย ในฐานะนับถือพระพุทธเจ้าก็ยังไม่ควรทำ พระพุทธเจ้าทรงสอน ให้นึกเปรียบเทียบระหว่างตัวเรา กับผู้อื่น สัตว์อื่นว่า ต่างรักชีวิตกลัวตายเหมือนกัน แล้วควรเว้นจากการฆ่า การเบียดเบียน ควรปลูกเมตตากรุณาในสรรพสัตว์

มิใช่แต่การฆ่าสัตว์มีชีวิตอื่นเท่านั้น ถึงการฆ่าตัวเอง ตายที่เรียกว่าอัตวินิบาตกรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงห้ามมิให้ทำการฆ่าตัวเป็นการแสดงความอับจน พ่ายแพ้ หหมดทางแก้ไข หหมดทางออกอย่างอื่น ลิ้นหนทางแล้ว เมื่อฆ่าตัวก็เป็นการทำลายตัว เมื่อทำลายตัว ก็เป็นการทำลายประโยชน์ทุกๆ อย่างที่จะพึงได้ในชีวิต ในบางหมู่เห็นว่า การฆ่าตัวในบางกรณี เป็นเกียรติสูง แต่ทางพระพุทธศาสนาแสดงว่า เป็นโมฆกรรม คือกรรมที่เปล่าประโยชน์ เรียกผู้ที่ทำว่า โมฆบุคคลคือคนเปล่า

เท่ากับว่าตายไป เปล่าๆ ควรจะอยู่ทำอะไร ให้เกิดประโยชน์ต่อ
 ไปได้ ก็หมดโอกาสเสียแล้ว ตรงกับคำที่พูดกันว่าเสียไปเสียแล้ว
 พระพุทธเจ้าทรงสอน ให้สงวนรักษาดนให้ติดตลอดเวลาทั้งปวง
 ทรงห้ามมิให้มอบตนให้แก่ใคร และไม่ให้ฆ่าตัวเอง เช่นเดียวกับ
 กับการให้ฆ่าสัตว์อื่น โดยปกติคนทุกคนรักชีวิต รักตน กลัวตาย
 แต่เพราะเหตุบางอย่างบางครั้ง อาจเกิดการคิดสละชีวิต ก็เมื่อ
 เกิดความคิดเช่นนั้นขึ้นได้ ไฉนจะทำให้เกิดความคิดอีกอย่าง
 หนึ่งขึ้นไม่ได้ คือคิดอยู่ต่อไป เว้นไว้แต่จะแพ้แก่ความคิด แพ้
 แก่ใจตนเอง ฉะนั้น เมื่อมีสติระวางมิให้เป็นผู้พ่ายแพ้ อย่างหมด
 ประตุเช่นนั้น แต่ให้เป็นผู้ชนะตนเอง ชนะใจตนเองได้แล้ว จะ
 ไม่ก่อกรรมนั้นให้แก่ตนได้เลย

ธรรมคู่กับศีลข้อ ๑ คือ เมตตา กรุณา เป็นกัลยาณ-
 ธรรม ธรรมที่งาม หรือธรรมที่ทำให้เป็นกัลยาณชนคนงาม
 เมตตากรุณานี้ เป็นมูลฐานให้เกิดศีลข้อที่ ๑ และทำให้จิตใจงาม
 เป็นเหตุก่อการกระทำเกื้อกูลขึ้นอีก ดังเช่น ไม่ฆ่าสัตว์ด้วยมีศีล
 และเกื้อกูลสัตว์ด้วยมีธรรม คือ ความเมตตากรุณา การไม่
 เกื้อกูลใคร ไม่ทำให้เสียศีล เพราะไม่ได้ฆ่าใคร แต่ขาดธรรม
 คือกรุณา ฉะนั้น จึงควรปลูกเมตตากรุณา ให้มีคู่ไปกับศีล

เมตตา คือความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข คำว่า
 ไมตรีจิต หรือมิตรจิต ก็คือจิตใจที่ประกอบด้วยเมตตา คนที่มี

มิตรจิตเรียกว่ามิตร ตรงกันข้ามกับศัตรูหรือไฟรี ซึ่งมีจิต พยาบาทมุ่งร้าย เมตตาจึงตรงข้ามกับโทสะพยาบาท เมตตา เป็นเครื่องอุปถัมภ์ โทสะพยาบาทเป็นเครื่องทำลายล้าง ฉะนั้น เมื่อมีเมตตาต่อกัน ย่อมคิดจะเกื้อกูลกันให้มีความสุข ถึงจะ ประพฤติผิดพลั้งพลาดต่อกันบ้าง ก็ให้อภัยกันไม่ถือโทษ เหมือน อย่างมารดาบิดาผู้เปี่ยมด้วยเมตตา ไม่ถือโทษด้วยโทสะพยาบาท ในบุตรธิดา แต่ถ้าขาดเมตตาต่อกันแล้ว ก็ตรงกันข้าม สถาน และสิ่งของเป็นเครื่องเกื้อกูลที่มีอยู่ทั่วไป เช่น วัด โรงเรียน และศึกษาอบรมต่างๆ เป็นต้น ล้วนประกาศเมตตาจิตของผู้จัด ตั้งหรือจัดทำ เพื่อให้เกิดสุขประโยชน์แก่คนทั้งหลาย

กรุณา คือความคิดปรารถนาให้ผู้อื่นสัตว์อื่นปราศจาก ทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์เกิดแก่ผู้อื่น ก็พลอยหวั่นใจสงสาร เป็นเหตุ ให้คิดช่วยทุกข์ภัยของกันและกัน กรุณานี้ตรงกันข้ามกับวิหิงสา ความเบียดเบียน สิ่งที่เป็นเครื่องช่วยเปลื้อง ช่วยบำบัดทุกข์ภัย ทั้งหลาย เช่น โรงพยาบาล เป็นต้น ล้วนประกาศกรุณาของท่าน ผู้สร้าง

ชีวิตของทุกคนดำรงอยู่ได้ ก็ด้วยอาศัยความเมตตา กรุณาของผู้อื่นมา ตั้งแต่เบื้องต้น คือตั้งต้นแต่บิดา มารดา ญาติมิตรสหาย ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ และรัฐบาล เป็นต้น ไม่เช่นนั้น ถึงไม่ถูกใครฆ่า ก็ไม่อาจจะดำรงชีวิตอยู่ได้เลย

เหมือนอย่างมารดาบิดา ที่ทั้งทารกไว้เฉยๆ ไม่ถนอมเลี้ยงดู ไม่ต้องทำอะไร ทารกก็จะสิ้นชีวิตไปเอง ฉะนั้น เมื่อทุกๆ คน มีชีวิตเจริญมาด้วยความเมตตากรุณาของท่าน ก็ควรปลูกเมตตากรุณาในชีวิตอื่นสืบต่อไป

วิธีปลูกเมตตา คือคิดตั้งใจปรารถนาให้เขาเป็นสุขนี้เป็นเมตตา และคิดตั้งใจปรารถนาให้เขาปราศจากทุกข์ นี้เป็นกรุณา ที่แรกท่านแนะนำให้คิดไปในตนเองก่อน แล้วให้คิดเจาะจงไปในคนที่รักนับถือ ซึ่งเป็นที่ใกล้ชิดสนิทใจ อันจะหัดให้เกิดเมตตากรุณาได้ง่าย ครั้นแล้ว ก็หัดคิดไปในคนที่ห่างใจออกไปโดยลำดับ จนในคนที่ไม่ชอบกัน เมื่อหัดคิดโดยเจาะจงได้สะดวก ก็หัดคิดแผ่ใจออกไป ด้วยเมตตากรุณาในสรรพสัตว์ ไม่มีประมาณทุกถ้วนหน้า เมื่อหัดคิดตั้งใจดังกล่าวบ่อยๆ เมตตากรุณาจะเกิดขึ้นในจิตใจ เหมือนอย่างหวานพืชลงไปแล้ว หมั่นปฏิบัติตามวิธีเพาะปลูก เช่นรดน้ำเป็นต้นเนืองๆ พืชก็งอกขึ้น ฉนั้น ฉนั้น ควรเริ่มเพาะปลูกเมตตากรุณาในพื้ในน้อง ในมารดาบิดา ตลอดถึงในเพื่อนที่ไม่ค่อยชอบเป็นต้น เมื่อพืชคือเมตตากรุณางอกขึ้นแล้ว ตัวเรานี้แหละ จะเป็นสุขก่อนใครหมด

มนุษย์ธรรมที่ ๒

ในสมัยหนึ่งในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าประทับอยู่ใน
เชตวันาราม ใกล้กรุงสาวัตถี โภคโลรัฐ มีพราหมณ์ผู้คงแก่เรียน
คนหนึ่ง เป็นผู้ที่พระราชานำที่รัฐนั้นทรงยกย่องนับถือ ยิ่งกว่า
พราหมณ์คนอื่นๆ จึงคิดว่า ในหลวงทรงเห็นเราว่าเป็นผู้มีศีล
หรือมีสุตะ (คือมีวิชาความรู้เพราะได้เรียนมาแล้ว) จึงทรงนับถือ
เป็นราชครู เราจะทดลองดูให้รู้แน่ว่า ศีล หรือวิชาความรู้จัก
สำคัญกว่ากัน วันหนึ่ง เมื่อเข้าไปเฝ้าพระราชานำในพระราชวัง จึง
ลองหยิบเอาเงิน ๑ กหาปณะ จากที่เก็บของราชเหรัญญิก (ผู้
รักษาเงินหลวง) ราชเหรัญญิก ก็นิ่งไม่พูดว่าอะไรเพราะเคารพ
ในครั้งที่ ๒ พราหมณ์ก็ลองทำอย่างนั้นอีก ราชเหรัญญิกก็
ยังนิ่ง ครั้นพราหมณ์นักทดลองนั้น ลองหยิบเอาอีกเป็นครั้งที่
ที่ ๓ ราชเหรัญญิก จึงร้องขึ้นว่าโจรลักพระราชทรัพย์ จับตัว
พราหมณ์ผู้กวนพันนาการไปแสดงต่อพระราชานำ กราบทูลให้ทรง
ทราบ

พระราชานำได้ทรงสดับแล้ว ไม่สบายพระราชหฤทัย ได้
ตรัสสอบถามความจริงแก่พราหมณ์ พราหมณ์ได้กราบทูลว่า
ข้าแต่มหाराชเจ้า ข้าพระองค์ มิได้มีเจตนาลักพระราชทรัพย์ มี

เจตนาเพียงเพื่อจะทดลองดูให้หายสงสัยเท่านั้น เพราะข้าพระองค์สงสัยอยู่ว่า คีล กับวิชาความรู้ ๒ อย่างนี้ อย่างไหนจะสำคัญกว่ากัน จึงลองทำเหมือนผิดคีล คือทำแกลิ่งหีบฉวยทรัพย์หลวง ดังที่ราชเทรัญญิกได้กราบทูลนั้น บัดนี้ ข้าพระองค์สิ้นสงสัยแล้ว เห็นชัดแล้วว่าคีลสำคัญ เมื่อพระราชาได้ทรงทราบเรื่องการทดลองคีล ของพราหมณ์แล้ว ก็ไม่ทรงถือว่าเป็นความผิด พราหมณ์ ได้กราบทูลขอพระราชานุญาตบวชในสำนักพระพุทธเจ้า พระราชาได้พระราชทานอนุญาต พราหมณ์นั้น จึงได้เข้าบรรพชาอุปสมบทอยู่ในพระพุทธศาสนาสืบมา

เรื่องนี้ พระอาจารย์ได้เขียนเอาไว้ ตั้งชื่อว่า เรื่องทดลองคีล เพื่อเป็นตัวอย่างว่าคีลนั้น เป็นข้อสำคัญในทางความประพฤติตัว คู่กับวิชาความรู้ ที่เป็นข้อสำคัญในการเลี้ยงชีวิต เป็นต้น จะหมิ่นคีลเสียว่ามีวิชาความรู้อย่างเดียวพอ ดังนี้หาชอบไม่ จำต้องมีคีลด้วยจึงจะได้รับความยกย่องนับถือ ให้ดำรงฐานะตำแหน่งต่างๆ แม้จะดำรงฐานะตำแหน่งสูง มีวิชาสามารถ ถ้าประพฤตินั้นการผิดคีลเป็นที่ปรากฏ ดังพราหมณ์ราชครูหีบทรัพย์หลวง ก็จะต้องเสื่อมเสีย และต้องได้รับโทษตามความผิด และตามกฎหมายในเวลานั้น ลักทรัพย์เพียง ๑ บาท ก็มีโทษถึงประหารชีวิต เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย ได้ปรับโทษการลักทรัพย์ตั้งแต่ ๑ บาทขึ้นไป เป็น

ปาราชิก คือขาดจากเป็นภิกษุ จะอุปสมบทอีกไม่ได้ เท่ากับเป็นโทษประหารในทางศาสนา อนุโลมตามกฎหมายบ้านเมือง และตามมาตราเงินในเวลานั้น ๕ มาสก เป็น ๑ บาท ๕ บาท เป็น ๑ กหาปณะ พราหมณ์นักทดลองศีลได้หยิบทรัพย์หลวงเกิน ๑ บาทมากมาย ฉะนั้น แม้จะเป็นการทำเพื่อทดลองดู แต่ถ้าพระราชานำไม่ทรงเชื่ออย่างนั้น ก็มีหวังว่าจะได้รับมหันตโทษ ใครๆ จึงไม่ควรทดลองศีลอย่างพราหมณ์ตามที่เล่า และใครจะเชื่อเมื่อไปหยิบของอะไรของใคร เจ้าของอะอะขึ้น จึงพูดแก้ว่าลองหยิงดูเล่นๆ เท่านั้น ไม่ใช่หยิบเอาจริงๆ เพื่อให้ทราบหลักเกณฑ์ของศีลข้อที่กล่าวนี้ จะได้แสดงเรื่องศีลข้อนี้ โดยเฉพาะต่อไป

อทินฺนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยจิตคิดลัก คำว่าสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ หมายถึงของทุกๆ อย่าง ที่มีเจ้าของยังหวงแหนยึดถือกรรมสิทธิ์อยู่ สิ่งของหรือวัตถุทุกอย่าง ที่บุคคลสามารถเข้ายึดถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้ เรียกรวมว่าทรัพย์ แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ คือ

สังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ ไม่ว่าตัวทรัพย์นั้นเคลื่อนที่ได้เองเพราะเป็นสิ่งมีชีวิตญาณ (สวิญญาณกทรัพย์) เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หรือเป็นสิ่งที่คนทำให้เคลื่อน เพราะเป็นสิ่งไม่มีชีวิตญาณ (อวิญญาณกทรัพย์ เช่น สมุด ดินสอ ปากกา เงิน ทอง เป็นต้น)

อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ ได้แก่ ที่ดินและบ้านเรือน ที่ปลูกอย่างถาวรบนที่ดิน ถ้าแบ่งทรัพย์ออกเป็นสวัญญาณกทรัพย์ (ทรัพย์ที่มีวิญญาณ) และอวิญญาณกทรัพย์ (ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณ) อสังหาริมทรัพย์ก็จัดเข้าในอวิญญาณกทรัพย์ (สัตว์บางชนิดได้ยืนยันว่าเกิดติดที่ เช่น หอยนางรม ถ้าเป็นอย่างนั้น ก็เป็นสวัญญาณกะที่เป็นอสังหาริมะ)

ทรัพย์เหล่านี้ ที่มีเจ้าของถือกรรมสิทธิ์อยู่ เรียกว่า **อทินนะ** *สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้* คำว่า *ไม่ได้ให้* ก็หมายความว่ายังถือกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของอยู่ ยังไม่สละกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของ และคำว่า *เจ้าของ* หมายถึงคนใดคนหนึ่งก็ได้ หมายถึงส่วนกลางก็ได้ เช่น ถ้าเป็นของของใครคนไหน คนนั้นก็เป็นเจ้าของ ถ้าเป็นของสมาคมไหนองค์การไหน สมาคมนั้น องค์การนั้นก็เป็นเจ้าของ ถ้าเป็นของหลวง หลวงก็เป็นเจ้าของ ถ้าเป็นของสงฆ์ของศาสนา สงฆ์และศาสนาก็เป็นเจ้าของ เป็นต้น

การถือเอา (สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้) ด้วยจิตคิดลัก มาจากศัพท์ว่า **อาทานะ** ในคำว่า อทินนาทานา (อทินน+อาทาน) หมายความว่า ถือเอาทรัพย์ซึ่งเป็นของผู้อื่นไป จากความครอบครองของเขา ด้วยเจตนาทุจริตคือด้วย **เถยเจตนา** *เจตนาลักขโมย* เรียกสั้นๆ ว่า ลัก

การลักทุกอย่างที่ผิดศีลข้อที่ ๒ นี้ มีโทษน้อยและมาก ตามวัตถุที่ลัก เจตนาที่ลัก และกิริยาที่ประกอบโจรกรรม ถ้า วัตถุที่ลักเล็กน้อย เจตนาอ่อน กิริยาที่ทำการลักไม่ร้ายแรงก็มี โทษน้อย ถ้าวัตถุที่ลักมาก เจตนาแรง กิริยาที่ทำการลักร้ายแรง ก็มีโทษมากขึ้น คือเป็นบาปมากขึ้นตามส่วนกัน และจะลักเอง หรือสั่งใช้ให้ผู้อื่นลัก ก็เป็นการลักอันผิดศีลข้อนี้เหมือนกัน

ถ้าจะถามว่าอทินนาทาน เป็นศีลข้อที่ ๒ ใช่ไหม ตอบว่าไม่ใช่ เพราะอทินนาทาน แปลว่า การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ ไม่ได้ให้ ด้วยจิตคิดลัก อทินนาทานจึงไม่ใช่ศีล แต่เป็นการทำ ที่ผิดศีล

ถ้าถามว่าอะไรเป็นศีลข้อที่ ๒ ตอบว่าเวรมณี คือความ เว้นจากอทินนาทาน หรือวิริติเจตนางดเว้นนี้แหละเป็นศีล ถ้า ตั้งใจไว้ว่าจะไม่ลักของของใคร ด้วยรับศีลไว้หรือด้วยตั้งใจ เอาเอง ก็เป็นสมาทานวิริติ ถ้าไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อน ไปพบของใคร วางเปลอไว้ จะลักก็ได้ แต่ก็เกิดตั้งใจขึ้นเดี๋ยวนั้นว่า ไม่ลัก เป็นสัมปตตวิริติ ถ้าเว้นได้เป็นปกตินิสัย ไม่มีเกิดความคิดจะ ลักขึ้นเลย ทุกสิ่งทุกโอกาส ก็เป็นสมุจเฉทวิริติ เช่นเดียวกับที่ ได้แสดงแล้วในศีลข้อที่ ๑

การล่วงศีลข้อนี้ มีขึ้น ในเมื่อของที่ลัก เป็นของที่มี เจ้าของหวงแหน ตนก็รู้อยู่ว่าเป็นของที่มีเจ้าของหวงแหน มี

เจตนาลัก ทำการลักเองหรือสั่งใช้ให้คนอื่นลัก และได้ของนั้นมา
ใครมือไวใจเร็วประพฤติพิตศีลข้อนี้ เมื่อตั้งใจดเว้นขึ้นใหม่
เมื่อใด ก็เกิดเป็นศีลขึ้นอีกเมื่อนั้น เพราะศีลมีขึ้นด้วยวิริติ
เจตนาดังแสดงแล้ว

อนึ่ง ควรเว้นจากลักทรัพย์โดยอ้อม คือไม่ใช่โจรกรรม
หรืออหินนาทานโดยตรง แต่ว่าอนุโลมโจรกรรม เช่น

สมโจร คือ เป็นใจรับซื้อของโจรของขโมย

ปกอลอก คือ คบคนด้วยอาการไม่ซื่อสัตย์ มุ่งหมาย
จะเอาทรัพย์ถ่ายเดียว หาวิธีให้เขาจ่ายทรัพย์ให้ บางทีจนถึงเขา
ต้องสิ้นตัว ต้องตกยาก

รับสินบน คือ ถือเอาทรัพย์ที่เขาให้ เพื่อช่วยทำธุระให้
แก่เขาในทางที่ผิด

อีกอย่างหนึ่ง ควรเว้นจากการทำทรัพย์ของผู้อื่นให้สูญ
ที่ตนจะต้องรับใช้ อันนับว่าเป็น **ฉاياโจรกรรม** ฉاياแปลว่าเงา
ฉاياโจรกรรมก็ได้แก่เงาของโจรกรรม คือใกล้จะเป็นโจรกรรม
ทีเดียว เช่น

ผลาญ คือ ทำอันตรายแก่ทรัพย์ของผู้อื่นด้วยโทษะ
พยายาม เช่น ผูกโกรธเขาจึงลอบฟันต้นไม้ของเขา ลอบทำ
ของอะไรของเขาให้เสีย

หยิบฉวย คือ ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นด้วยความมักง่าย

เช่น บุตรหลานผู้ประพฤติก้ง่าย ไม่บอกขออนุญาตก่อน หยิบฉวยสิ่งของของมารดาบิดาปู่ย่าตายายไปใช้ ด้วยถือว่าเป็นของมารดาบิดาและญาติ มิตรสหายหยิบฉวยสิ่งของของมิตรไปใช้ไม่ได้บอกให้เจ้าของรู้

อันคนที่คั่นเคยไว้ว่างใจกัน เช่น เป็นญาติกัน เป็นมิตรสหายกัน เรียกว่าคนวิสาสะกัน คำว่าวิสาสะแปลว่า คั่นเคยกันไว้ว่างใจกัน คนที่มีวิสาสะกันนี้ อาจถือวิสาสะคือถือเอาสิ่งของของกันไปใช้ มิได้บอกให้เจ้าของรู้ก่อน แต่การถือวิสาสะนี้ มีโทษถ้าถือไม่ถูกลักษณะ เมื่อถือให้ถูกต้องตามลักษณะของการถือวิสาสะ จึงจะไม่มีโทษ ลักษณะของการถือวิสาสะที่ถูกต้อง คือ

เจ้าของเป็นผู้สนิทกับตน เมื่อถือวิสาสะแล้วจะไม่มีใครสนทน่ห้

เจ้าของได้สั่งอนุญาตไว้ หรือเป็นสิ่งที่เขาไม่หวงหรือพอให้แก่ตนได้

เมื่อถือเอาแล้วเขารู้เข้า เขาจะพอใจหรือไม่ว่าอะไร

การถือวิสาสะไม่ถูกลักษณะ มีโทษ ทำความไม่พอใจแก่เจ้าของ ทำให้เขาสิ้นรักสิ้นไว้ว่างใจในตน และทำให้เป็นที่สงสัยของคนอื่นว่าตนเป็นโจรเป็นขโมย ฉะนั้น ยิ่งคั่นเคยกันมากก็ควรระวังระวัง เพื่อมิให้เกิดความประมาทถือเสียว่าคั่นเคยกันพาให้ประพฤติดิตต่อกัน เช่น ถือวิสาสะกันอย่าง

มักง่าย เมื่อเป็นเช่นนี้ความคุ้นเคย ก็จะกลายเป็นเหตุก่อความ
กินแหนงแตกร้าง ถ้าไม่คุ้นเคยกันยิ่งดีกว่า

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อนี้ ต่อจากข้อที่ ๑ พิจารณา
ดูเห็นว่า ทรงบัญญัติขึ้นด้วยอาศัยหลักกุตติธรรม และเมตตา
กรุณาเช่นเดียวกัน เพราะทุกๆ คน ต่างต้องมีทรัพย์ไว้สำหรับ
บริโภคใช้สอย และไม่ปรารถนาให้ใครลักขโมยช่วงชิงไป บาง
คนต่อสู้เพื่อป้องกันทรัพย์ จนถึงต้องบาดเจ็บล้มตาย เมื่อตน
ไม่ชอบให้ใครมาลักทรัพย์ของตน ก็ไม่ควรลักทรัพย์ของคนอื่น
ฉะนั้น การไม่ลักทรัพย์ของกัน จึงเป็นการละเว้นที่อยู่ติธรรมใน
ทรัพย์ เพราะเป็นการละเว้น ความลำเอียง เห็นแก่ตัว เสียได้
ด้วยนึกเห็นใจคนอื่น ที่มีความหวงแหนรักษาทรัพย์เหมือน
กับตน และคนเราจะอยู่ด้วยกันเป็นสุข ก็เพราะไม่เบียดเบียน
ในทางต่างๆ ในทางหนึ่ง คือไม่เบียดเบียนทรัพย์ของกัน ละ
เว้นจากการเบียดเบียนกันได้ ก็ด้วยปลูกเมตตากรุณาในกัน
คอยยับยั้งหักห้ามใจ ที่อยากได้ หรือโกรธเกลียด เมื่อมีเมตตา
หวังดี มีกรุณาหวังช่วยกันอย่างจริงใจแล้ว ก็จะไม่คิดขโมย
ของกัน ฉะนั้น ศีลข้อนี้ จึงเป็นศีลโดยปกติของคนที่มีเมตตา
กรุณาต่อกัน ไม่ต้องไปรับมาจากที่ไหนเลย แต่เกิดจากใจ
เมตตากรุณาเอง ดังเช่น มารดาบิดาและผู้ที่มีเมตตาทั้งหลาย
ไม่ได้ไปรับศีลจากที่ไหน แต่ก็มีศีลในบุตรธิดาและในผู้ที่ตน

เมตตา ไม่มีคิดเลยที่จะเบียดเบียนทรัพย์ของบุตรธิดาและในผู้ที่ตนเมตตา มีแต่คิดให้อาศัยหลักเมตตากรุณาดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลข้อนี้ และด้วยศีลข้อนี้เป็นอันรับรองความมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของเจ้าของทรัพย์ทุกคน

มีบางคนกล่าวอ้างว่า พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ยึดถือทรัพย์ ถ้ามีก็ให้รวมเป็นกองกลางคือเป็นของสงฆ์ คำอ้างนี้ผิดหลักศีลข้อนี้ และผิดหลักสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ) ในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อนี้ เป็นอันทรงรับรองความมีทรัพย์ยึดครองอยู่ จึงห้ามมิให้ลักทรัพย์ของกัน และทรงสอนให้ประกอบอาชีพแสวงหาทรัพย์ในทางที่ชอบ เมื่อได้มาก็ให้รักษาไว้ให้ดี และใช้จ่ายให้พอสมควรแก่กำลัง ส่วนของสงฆ์นั้น เกี่ยวแก่พระภิกษุสงฆ์เมื่อมีวัดขึ้น ก็ต้องมีของกลางสำหรับวัด เรียกว่าเป็นของสงฆ์ สำหรับวัดเป็นวัดๆ ไป เช่นเดียวกับในฝ่ายอาณาจักรก็มีของหลวง ขององค์การของสมาคมนั้นๆ พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติให้ต้องรวมของบุคคลเข้าเป็นของสงฆ์ และในคำสอนที่ให้สละบริจาคนั้น ก็สอนให้รู้จักเลือกให้ มิได้สอนให้สละเรื่อยไป แต่เมื่อจะออกบวชต้องสละสมบัติฆราวาสอยู่เอง และต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของผู้บวช เป็นคฤหัสถ์ก็ควรปฏิบัติตามฆราวาสธรรม (ธรรมของคฤหัสถ์) เป็นพระจะปฏิบัติอย่างชาวบ้าน หรือชาวบ้าน

จะปฏิบัติอย่างพระหาได้ไม่ ในธรรมข้อเดียวกัน บางข้อก็มีวิธีปฏิบัติต่างกัน เช่น สัมมาอาชีวะ เป็นพระเที่ยววิณฑบาต เป็นสัมมาอาชีวะ ไปประกอบการค้าไม่เป็นสัมมาอาชีวะ เป็นคฤหัสถ์ประกอบการค้าในทางชอบเป็นสัมมาอาชีวะ แต่จะเที่ยววิณฑบาตไม่ได้ ฉะนั้น การอ้างเอาพระพุทธรศาสนาต่างๆ นั้น บางทีเป็นการอ้างเอาประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งนอกพระพุทธรศาสนา

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๒ คือ สัมมาอาชีวะ ความเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ เป็นข้อที่ควรมีให้คู่ไปกับศีลข้อนี้ คนมีศีลที่ยากจนขัดสน และคนที่เป็นโจรเป็นขโมย ก็เพราะขาดสัมมาอาชีวะ ถ้ามีสัมมาอาชีวะ ก็จะไม่ยากจน จะไม่เป็นขโมย การอาชีพเป็นกิจจำเป็นของทุกๆ คน เพราะทุกๆ คนต้องบริโภคที่แปลว่ากินเครื่องบริโภคที่จำเป็นก็ได้แก่ปัจจัย (เครื่องอาศัย) ๔ คือ ฝ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และบางที่แยกเรียกของกินคืออาหารว่า เครื่องบริโภค ของใช้ นอกจากนี้ว่า เครื่องอุปโภคกิจการเพื่อให้มีของกินของใช้มา เคยเรียกว่าโภคกิจ แล้วเปลี่ยนเรียกว่าเศรษฐกิจ เป็นเรื่องปากท้อง หรือเป็นเรื่องยังชีวิต เลี้ยงชีวิต คือการอาชีพ

ทุกคน ต้องหาปัจจัยมาบริโภคเลี้ยงตน และผู้อื่นที่จะต้องเลี้ยง พระพุทธเจ้า จึงตรัสสอนให้ทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยสัม

มาอาชีวะ เพื่อให้ได้ทรัพย์มาในทางที่ชอบให้พอเพียง เมื่อหา
เลี้ยงชีพเองยังไม่ได้ เช่น ยังเป็นเด็กกำลังเล่าเรียนศึกษา ต้อง
อาศัยมารดาบิดาหรือผู้อื่นที่มีเมตตากรุณาเลี้ยงดู ก็ควร
ประพฤติอนุโลมสั้มาอาชีวะ เช่น ช่วยมารดาบิดาหรือผู้ที่ตน
อาศัยอยู่ ทำการงานที่พอควรแก่กำลังและเวลาของตน ไม่ใช่
ทรัพย์ที่ท่านให้ในทางที่ผิด เช่น ไปเล่นการพนัน ใช้แต่ในทางที่
เป็นประโยชน์ ให้รู้จักค่าของทรัพย์ ให้รู้ว่าท่านได้ทรัพย์มาด้วย
ความเหน้อยยาก รู้จักประหยัด ออมทรัพย์ ไม่หลอกลวงขอ
ทรัพย์ท่าน เช่น ขอด้วยอ้างว่าจะไปชำระค่าเล่าเรียน แต่ไปใช้ดู
ภาพยนตร์เสีย และเมื่อท่านอุปการะเพื่อให้เรียน ก็ตั้งใจเรียน
ให้ดีที่สุด ให้สมกับความเมตตากรุณาของท่านแล

มนุษย์ธรรมที่ ๓

ในอดีตล่วงมาแล้ว ได้มีมานพชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่ง เรียนศิลปะทั้งปวงในเมืองตักกศิลา สำเร็จวิชาธนู ได้มีชื่อปรากฏว่า จุลลธนูคคหบัณฑิต คือเป็นบัณฑิตเรียนสำเร็จวิชาธนู แต่ยังเป็นหนุ่มน้อย (อย่างได้ปริญญาเป็นบัณฑิตในบัดนี้) อาจารย์ของธนูคคหะนั้น พอใจว่าธนูคคหะเรียนศิลปะได้เหมือนตน จึงยกธิดาของตนให้เป็นภรรยา

ธนูคคหะ พากฎาเดินทางกลับเมืองพาราณสี เมื่อเดินทางไปถึงทางป่าชฎุตำบลหนึ่ง ที่ไม่มีใครกล้าจะเดินผ่านไป เพราะมีช้างดุร้ายคอยทำร้ายคนเดินทาง ธนูคคหะผู้แม่นธนูไม่กลัว จึงพากฎาเดินทางผ่านเข้าไป ก็พบช้างดุวิ่งเข้ามาจึงยิงลูกศรไปดอกหนึ่ง ต้องตระพองช้างดุร้ายทะลุหลัง ช้างร้ายก็ล้มลงในที่นั้น ตำบลนั้น จึงเป็นที่ปลอดภัยของคนเดินทางทั้งปวง

ธนูคคหะ พากฎาเดินทางต่อไป ถึงทางป่าชฎุอีกตำบลหนึ่ง อันเป็นแหล่งโจร ๕๐ คนซ่อนสมออยู่ คอยฆ่าปล้นคนเดินทาง ธนูคคหะผู้แม่นธนูไม่กลัวได้เดินทางเข้าไป พบพวกโจรกำลังนั่งปิ้งเนื้อเสียบไม้บริโภคนั่งอยู่ พวกโจรเห็นธนูคคหะเดินมากับภรรยาผู้ประดับตกแต่งกาย จึงจะพากัน

ลูกขึ้นจับตัว แต่นายโจรเป็นผู้ฉลาดดูลักษณะคน สังเกตรู้ว่าชายนี้เป็นคนเอกอุ (ดม) จึงห้ามโจรบริวารทั้งปวงมิให้ลูกขึ้นลักคนหนึ่ง ธนุคคหะส่งภริยาเข้าไปหาพวกโจร ให้ขอเนื้อมาบริโภค ลักเสียบไม้หนึ่ง นายโจรจึงสั่งให้บริวารให้ พวกโจรได้ให้เสียบไม้เนื้อดิบที่ยังมิได้ปิ้ง เพราะคิดว่าพวกเราก็ต้องปิ้งกินกันเอง ฝ่ายธนุคคหะเป็นผู้ยกตน จึงโกรธพวกโจรว่าให้เนื้อดิบ พวกโจรก็โกรธว่าบุรุษนี้คนเดียวเท่านั้น มาแสดงหมิ่นเหมือนพวกเราเป็นสตรี จึงลุกฮือขึ้นพากันวิ่งเข้าไป ธนุคคหะจึงยิงพวกโจรล้มลง ๔๙ คน ด้วยเกาทัณฑ์ ๔๙ ดอก ก็หมดเกาทัณฑ์ เพราะวางเกาทัณฑ์บรรจุเกาทัณฑ์หรือลูกศรทั้งหมด ๕๐ ดอก ธนุคคหะได้ยิงข้างเสียดอกหนึ่งจึงเหลือ ๔๙ ดอก เมื่อยิงโจรอีก ๔๙ ดอก ฆ่าโจร ๔๙ คนก็หมดลูก ยังเหลือนายโจรอีก ๑ คน ธนุคคหะจึงผลักนายโจรให้ล้มลงแล้วทับอยู่บนอกของนายโจร ร้องบอกภริยาให้ส่งดาบให้เพื่อตัดศีรษะของนายโจร

ฝ่ายภริยาของธนุคคหะ ซึ่งถือดาบอยู่ในขณะนั้น ได้เกิดสึเนหานายโจรโดยฉับพลัน จึงยื่นด้ามดาบให้ในมือของนายโจร นายโจรก็จับด้ามดาบกระชากออก ตัดศีรษะของธนุคคหะ ครั้นฆ่าธนุคคหะแล้วก็พาหญิงนั้นไป พลาถมาถึงชาติตระกูลเรื่องราว นางก็บอกเล่าโดยตลอด จนถึงว่านางได้เกิดสึเนหานายโจรจึงให้ฆ่าสามีของตนเสีย นายโจรเมื่อได้เรื่องตลอดแล้วคิดรังเกียจ ว่าหญิงนี้ให้ฆ่าสามีของตนเสียได้

เห็นชายอื่นเข้าก็จักทำเราอย่างนั้นอีก เราควรทิ้งเสียเถิด ครั้นพานางไปจนถึงแม่น้ำสายหนึ่งขวางทางอยู่ จึงหลอกว่าน้ำนี้มีจระเข้ดุจะอย่างไร นางกล่าวขอให้นายโจร ห่อเครื่องประดับของนาง นำข้ามฟากไปไว้ที่ฝั่งโน้นก่อน แล้วกลับมารับนางข้ามฟากไป นายโจรรับคำฉวยห่อเครื่องประดับทั้งหมด ข้ามฟากไปถึงฝั่งแล้วเดินไป นางเห็นอาการดั่งนั้น จึงร้องคร่ำครวญขอให้นายโจรกลับมารับ ฝ่ายนายโจรก็ร้องตอบมาว่า หญิงเช่นนี้จะไปให้ไกลสุดไกล แล้วถือห่อเครื่องประดับหนีไป นางจึงถูกทอดทิ้งอยู่เดียวดายในกลางป่า ลงนั่งร้องไห้อยู่ใกล้กอตะไคร้ น้ำกอหนึ่ง ณ ที่นั้น

ในขณะนั้น นางได้เห็นสุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งคาบก้อนเนื้อวิ่งมาในเบื้องหน้า ทันทันนั้น ก็ได้มีปลาตัวหนึ่งกระโดดขึ้นจากน้ำตกอยู่ข้างหน้าสุนัขจิ้งจอก สุนัขจิ้งจอกก็ก้มเนื้อที่คาบไว้แล้ววิ่งไปเพื่อจะได้ปลา ฝ่ายปลาก็ดี้นตกลงไปในน้ำ ในขณะนั้นมีนกตัวหนึ่งโฉบลงมาจิกคาบก้อนเนื้อนั้นบินไป สุนัขจิ้งจอกจึงไม่ได้ทั้งเนื้อทั้งปลาลงนั่งหน้าเศร้า ฝ่ายนางเห็นเหตุการณ์ที่ทำกันว่าเทพดาอาเพศโดยตลอด จึงหัวเราะเยาะขึ้นด้วยเสียงอันดังว่า ปรารถนาเกินส่วน จึงพลาดหมดทั้งเนื้อทั้งปลา ต้องจับเจ้าชบเซา ฝ่ายสุนัขจิ้งจอกซึ่งเทพดาอาเพศ ได้กล่าวเย้ยหยันว่า โทษของคนอื่นเห็นง่าย ส่วนโทษของตนนั้นเห็นยาก นางเองก็เสื่อมสิ้นทั้งสามมีทั้งชายชู้ ชบเซามากกว่า นางได้ยินดั่งนั้นก็กลับย้อนคิด

ได้ถึงกรรมของตนก็ยิ่งเสียใจ กล่าวว่ ถ้าเรารอดพ้นไปได้จากที่นี่แล้ว และถ้าได้สามีอีก ก็จะต้องตรงต่อสามีแน่นอน สุขุมจึงจอกเทพดาอาพาธ ได้กล่าวสำหรับในที่สุดว่า คนทำบาปครั้งหนึ่งแล้วก็จักทำบาปอีกได้ แล้วก็หายไป ทิ้งนางนั้นซัดเซไปตามยถากรรม

เรื่องที่เล่ามานี้ เก็บความมาจากนิทานชาดกชื่อว่า จุลล-
ธนุคคชาดก เป็นคำของบทละครไทยเรื่องจันทโครพ แสดงให้เห็นโทษของหญิงผู้ประพฤติผิดในทางกาม

ส่วนเรื่องแสดงโทษของผู้ชายประพฤติผิดดังนั้นก็ยังมีอีกมาก ดังเรื่อง รามเกียรติ์ ทศกัณฐ์เจ้ากรุงลงกาได้ไปลักพานางสีดา พระชายาของพระรามไปไว้ยังกรุงลงกา เป็นเหตุให้พระรามยกทัพวานรไปตีตีพันกรุงลงกา ฆ่าญาติวงศ์ยักษ์ของทศกัณฐ์ตายไปโดยลำดับ จนถึงองค์ทศกัณฐ์เอง ตลอดจนพลยักษ์และชาวเมือง ก็ต้องพลอยพินาศไปทั้งสิ้น เพราะความประพฤติผิดในกามของทศกัณฐ์ผู้เดียวเป็นเหตุ

ความประพฤติผิดในกาม เป็นเหตุให้เกิดโทษ มีตัวอย่างให้เห็นได้อยู่ทุกกาลสมัย ในปัจจุบันนี้ ก็มีตัวอย่างให้เห็นอยู่ไม่น้อย สามีภรรยาแตกร้างกัน เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประพฤตินอกใจกัน บ้างก็เพียงแตกแยกกัน บ้างก็ทำลายกัน ฝ่ายหญิงทำลายฝ่ายชายก็มี ฝ่ายชายทำลายฝ่ายหญิงก็มี เป็นอันว่า เมื่อความประพฤติเช่นนี้เกิดขึ้นในที่ใด ก็เป็นเหตุเปลี่ยน

รักให้เป็นความชิงชัง เปลี่ยนมิตรสหายให้เป็นศัตรู เปลี่ยนความไว้วางใจให้เป็นความกินแหนงแคลงใจ ให้ร้าวฉานแตกแยกให้ทำลายล้าง ทำสุขให้เป็นทุกข์ โดยเฉพาะ ทำให้เกิดความทุกข์ใจอย่างยิ่งแก่ผู้ที่เป็นฝ่ายเสีย ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลข้อ ๓ คือ

กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี *เว้นจากประพฤตินิคมในกาม*
 ศีลข้อนี้บัญญัติห้ามมิให้ประพฤตินิคมในกาม แต่ไม่ห้ามความประพฤติชอบในกาม คำว่าในกามนั้น หมายถึงในเรื่องเกี่ยวกับความใคร่ระหว่างชายกับหญิง ที่เรียกในบัดนี้ว่าความรักเกี่ยวกับเพศ ทุกๆ คนเมื่อเป็นเด็กย่อมพอใจในการเล่นต่างๆ อย่างเด็ก แต่เมื่อร่างกายเติบโตขึ้น ก็เกิดมีความรู้สึกเป็นอย่างชายหญิงแรกรุ่นหนุ่มสาว และโดยปกติก็มีการครองคู่เป็นสามีภริยาเกิดบุตรหลานสืบตระกูลกันต่อๆ มา และจักสืบกันต่อๆ ไป เชื้อสายของมนุษย์และสัตว์โลกทุกชนิด จึงไม่สิ้นสูญ แต่ในการครองคู่ของคนนั้น ยังต้องการเหตุอุปถัมภ์ต่างๆ ทั้งภายในทั้งภายนอก เพื่อให้อยู่ด้วยกันยั่งยืนตลอดและมีความสุข ความเจริญ จะเกิดผลเป็นไปดังกล่าวได้ ก็ต้องมีการปฏิบัติในเรื่องนี้ในทางชอบ ในเมื่อถึงวัยถึงเวลาอันสมควร เมื่อไปประพฤติยุ่งเกี่ยวก่อนถึงวัยเวลาอันสมควรก็ดี ประพฤติในทางที่ผิดก็ดี หรือเมื่อมีคู่ครองแต่งงานแต่งงานแล้ว ยังประพฤตินอกใจกันอยู่ก็ดี รวมเรียกว่าประพฤตินิคมในกามอย่างกว้างๆ

ประพตติยุ่งเกี่ยวก่อนถึงวัยถึงเวลาอันสมควรนั้น เช่น ในเวลาเล่าเรียนศึกษา ซึ่งเป็นเวลาหาวิชาความรู้ใส่ตน ไม่ใช่เป็น เวลาหาคู่ครอง ถ้าจะต้องการมีความรัก ก็ต้องทุ่มเทความรัก ไปในการศึกษาเล่าเรียน คือให้รักเรียน แต่ถ้าปล่อยใจ ปล่อย กายเคลิบเคลิ้มหลงไหลไปในเรื่องเพศ ก็เรียกว่าประพตติผิด จะประพตติผิดน้อยหรือมากเพียงไร ก็สุดแต่จะปล่อยใจ ปล่อยกายให้ผิดไปเท่าไร ความประพตติยุ่งเกี่ยวก่อนถึงวัย เวลาอันสมควรเช่นนี้ โดยปกติเกี่ยวแก่เยาวชน มีโทษทำให้เรียน ไม่สำเร็จหรือเสียหายไปมิใช่น้อย และเป็นจารึกเคร้ายหมอง ติดอยู่กับตนเอง เยาวชนทั่วไปจึงสมควรงดเว้นและป้องกันตน มิให้ทำผิดไปในเรื่องนี้ตั้งแต่ต้น

อนึ่ง ประพตติในทางที่ผิดนั้น คือเมื่อไม่ถึงเวลาอันสมควร แต่ประพตติในทางลักลอบ หรือละเมิดล่วงล้ำในเขตที่ไม่ควร ละเมิด คือถ้าเป็นฝ่ายชายละเมิดในภรรยาท่าน (เขา) หรือหญิง ผู้อยู่ในพิทักษ์รักษาของท่าน หรือในหญิงที่จาริตห้าม เช่น หญิงที่เป็นเทือกเถาของตนดังที่ระบุไว้ในกฎหมาย ซึ่งรวมเรียก ว่าหญิงซึ่งอยู่ในพิทักษ์รักษาของตระกูล หรือในหญิงผู้อยู่ใต้ บัญญัติในพระพุทธศาสนา ซึ่งรวมเรียกว่าหญิงผู้อยู่ในพิทักษ์ รักษาของธรรมเนียม หรือในหญิงที่กฎหมายบ้านเมืองห้าม ถ้า เป็นหญิงประพตติละเมิดล่วงล้ำ ในเขตที่ไม่ควรละเมิดล่วงล้ำ ดังกล่าว เรียกว่าประพตติผิดในกาม เขตที่ไม่ควรละเมิดอัน

เป็นเหตุให้บังเกิดความประพาศติผิดเช่นนี้ ถึงไม่จำแนกไว้ก็เป็น
ที่เข้าใจกันได้ เพราะรวมลงว่าเป็นเขตที่ห้ามห้าม หรือเจ้าตัว
นั้นเองอยู่ใต้ธรรมนิยมหรือบัญญัติที่ห้ามไว้ ฉะนั้น ต้องมีการ
ลักลอบ เหมือนอย่างทรัพย์ที่มีเจ้าของหวง ต้องลักขโมยจึง
จะได้ แม้แมวเมื่อเข้าไปลักปลาภายในครัว ก็แสดงว่ารู้ตัวว่า
เป็นแมวขโมย จึงลอบเข้าไปและลอบวิ่งออก หรือเมื่อมีคนเห็น
ก็รีบวิ่งหนีออกไปโดยเร็ว และถ้าการประพาศติผิดนั้นเป็นการใช้
กำลังบังคับ ก็ยังเป็นการประพาศติผิดโดยแท้

อนึ่ง แม้ผู้มีคู่ครองแต่งงานแต่งงานแล้ว ยังประพาศติ
นอกจิตนอกใจกันอยู่ ก็เป็นประพาศติผิดในกาม เพราะเป็น
ความประพาศติผิดในกันและกัน และยังเป็นการประพาศติผิด
ในเมื่อไปละเมิดในภรรยาท่านดังกล่าวแล้ว

ลักษณะสำหรับกำหนดว่า เป็นการประพาศติผิดในกาม
ซึ่งเป็นการผิดศีลนั้น คือเป็นวัตถุหรือเป็นเขตที่ไม่ควรละเมิด
ล่วงล้ำล้ำกราย ไม่ควรได้ไม่ควรถึง มีจิตประสงค์จำนงจะได้
วัตถุหรือเขตนั้น ปฏิบัติสำเร็จได้ดังประสงค์ ความประพาศติผิด
ดังกล่าวนี้มีโทษเบา ปานกลาง และหนัก ตามระดับแห่งเขตที่
ละเมิด กับทั้งเจตนาและการกระทำ ดังมีตัวอย่างให้เห็นอยู่ทุก
กาลสมัย

ความงดเว้น จากประพาศติผิดในกามดังกล่าวได้ เป็นศีล
งดเว้นได้ด้วยตั้งใจถือศีล เป็นสมาทานวิริติ ไม่ได้ตั้งใจงดเว้น

ก่อน พบโอกาสที่จะประพาศติผิตได้ แต่งดเว้นได้ เป็น
สัมปัตตวิริติ งดเว้นได้เป็นปกตินิสัยทีเดียว จัดเป็นสมุจ-
เฉทวิริติ เทียบอย่างวิริติระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาทั่วไป

พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๑ เพื่อป้องกันชีวิต
ข้อที่ ๒ ป้องกันทรัพย์สมบัติที่จะต้องใช้จ่ายดำรงชีวิต และข้อที่
๓ นี้เพื่อความสงบสุขในครอบครัว ด้วยอาศัยหลักกฤษฎีธรรม
และเมตตาการุณาเช่นเดียวกัน

อาศัยหลักกฤษฎีธรรมนั้น คือ เมื่อตนเองมีความรัก และ
ห่วงแหนในสิ่งซึ่งเป็นที่รักของตนฉันใด คนอื่นก็มีความรู้สึกฉัน
นั้นเหมือนกัน ฉะนั้น เมื่อไม่ปรารถนาให้ใครมาละเมิดล่วงล้ำใน
สิ่งที่รักที่ห่วงแหนของตน ก็ไม่ควรละเมิดล่วงล้ำในของคนอื่น
เหมือนอย่างทุกคน ก็ย่อมมีญาติพี่น้องต่างเพศของตน และไม่
ปรารถนาให้ใครมาประพาศติละเมิดล่วงล้ำ เมื่อเป็นเช่นนี้ ไฉนจึง
จักไปประพาศติอย่างที่ไม่ชอบ ในญาติพี่น้องของคนอื่น ฉะนั้น
เมื่อพิจารณาโดยกฤษฎีธรรมแล้ว จึงไม่ควรประพาศติผิตในเรื่องนี้
ในทางใดทางหนึ่งเลยทีเดียว

อาศัยหลักเมตตาการุณานั้น คือ เมื่อมีเมตตาการุณา
ต่อกัน โดยจริงใจแล้ว ก็ไม่ประพาศติผิตต่อกันเลย เพราะการ
ประพาศติผิตเช่นนั้น เป็นการทำลายด้วยอำนาจความใคร่ ความ
ปรารถนา มิใช่วิสัยของคนที่มีเมตตาการุณากันจะทำได้ ฉะนั้น
พระพุทธรเจ้าจึงบัญญัติศีลข้อนี้ การปฏิบัติตามศีลข้อนี้ จะ

สำเร็จได้ดีก็ต้องมีธรรมที่คู่กัน คือความสำรวมในกาม

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๓ คือ กามสังวร ความสำรวมในกาม
 สังวรแปลว่าสำรวม คือระวังควบคุมตนไม่ให้ประพฤตินิด แต่ให้ประพฤตินในทางที่ชอบ เมื่อเป็นเยาวชน ก็ระวังควบคุมใจ ระวังควบคุมกาย ไม่ให้ออกไปนอกทาง เว้นเหตุชักจูงต่างๆ เช่น หนังสือและภาพยนตร์ เป็นต้น ที่เป็นเหตุยั่วยุ รักษาประเพณีอันดีงามของไทย ตามที่ผู้ปกครองของตน ได้อบรมแนะนำอยู่โดยมากแล้ว การป้องกันเป็นการดีกว่าแน่นอน และต้องป้องกันไว้แต่ต้น เหมือนอย่างป้องกันไฟไม่ให้เกิดขึ้น ย่อมดีกว่าดับไฟ และดับไฟกองน้อยย่อมดีกว่าดับไฟกองโต ซึ่งอาจจะดับไม่ได้ต้องปล่อยให้ไหม้ไปเอง และไฟอย่างนี้เป็นไฟละเอียดอย่างไฟฟ้า ซึ่งเมื่อถูกไฟฟ้าอย่างแรงดูดแล้ว อาจทำให้หัวใจหยุดได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสเปรียบไว้ว่า เหมือนอย่างครุสลักมีพิษที่รักษาได้ยาก เมื่อยังไม่ถึงวัยถึงเวลา จึงควรที่จะป้องกันไว้ก่อน ส่วนในระหว่างสามภรรยา ทางพระพุทธศาสนา สอนให้สามีสันโดษ คือยินดีพอใจอยู่แต่ในภรรยาของตน ส่วนภรรยาให้มีความซื่อตรงในสามีของตน เพื่อให้อยู่ครองกันเป็นสุขตลอดไป เมื่อเป็นเช่นนี้ แม้จะเกิดอันตรายขึ้นก็อาจช่วยกันได้ และเป็นตัวอย่างเป็นที่ควรสรรเสริญ ดังเรื่องของกนิร และกนิรี ในจันทกนิรชาดก ที่จะนำมาเล่าในสุดท้ายนี้ มีความว่า
 ในสมัยดึกดำบรรพ์โน้น เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครอบ-

ครองราชสมบัติในกรุงพาราณสี มีหมู่กนิทรเกิดอยู่ในป่าหิมพานต์ (ป่ามีหิมะ) อาศัยอยู่บนภูเขาเงินชื่อว่าจันทบรรพต ครั้งหนึ่งพระเจ้ากรุงพาราณสี เสด็จประพาสป่าหิมพานต์แต่พระองค์เดียว ทรงล่าเนื้อเสวยไปโดยลำดับ จนถึงแม่น้ำเล็กสายหนึ่งก็เสด็จขึ้นไปทางต้นน้ำ โดยปกติหมู่กนิทรไม่ลงจากเขาในฤดูฝน เมื่อถึงฤดูแล้งจึงพากันลงมา ครั้งนั้น กนิทรและกนิรีสามีภรรยา คู่หนึ่ง พากันลงมาจากภูเขา เกือบเคล้าของหอมในที่นั้นๆ เคี้ยวกินเกสรดอกไม้ นุ่งห่มใบไม้เล่นพลางขับร้องพลาง จนถึงแม่น้ำเล็กนั้นก็ร่อนลงเกลียดดอกไม้ลงในน้ำ ลงเล่นน้ำเป็นที่สนุกสบาย แล้วก็พากันขึ้นนั่งบนกองดอกไม้ ฝ่ายจันทกนิทร (เรียกชื่อตามภูเขาที่อยู่นั้น) ก็คิดไม้ไผ่ขับร้อง จันทกนิรีได้พอรำขับร้องประสานเสียง

ฝ่ายพระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงได้สดับเสียง ก็แอบเสด็จเร้นพระองค์เข้าไป ทรงเห็นกนิทรกนิรีทั้งสอง ก็มีพระหฤทัยปฏิบัติในนางกนิรี ทรงปรารถนาจะได้นางกนิรี จึงทรงยิงธนูศรไปต้อนจันทกนิทรล้มลง

จันทกนิทร ต้องครเป็นบาดแผลเจ็บปวดรวดร้าว โลหิตไหลพรั่ง ก็ร้องคร่ำครวญขึ้นว่า “จันทา เราจะตาย เมาเลือดเต็มที จะหมดลมบัดนี้ เจ็บปวดเหลือเกิน เมื่อเราตายแล้ว เจ้าก็ต้องเศร้าโศก เราก็ยิ่งเศร้าใจ เพราะสงสารเจ้ายิ่งกว่าทุกข์ภายในบัดนี้” จันทกนิทร พร่ำเพ้อไปจนถึงวิสุทธิภูมิภาพสลบลง

ฝ่ายจันทกนิรีกำลังเพลิดเพลिन ทีแรกจึงยังไม่รู้ว่าจันทกนิทร ฤกยิง ครั้นเห็นจันทกนิทรล้มสลบลง จึงเข้าไปดูเห็นโลหิตไหล ไชกจากบาดแผลก็ร้องขึ้น พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงคิดว่ากนิทร คงตายแล้ว จึงเสด็จออกแสดงพระองค์

จันทกนิรี เห็นพระเจ้ากรุงพาราณสี จึงคิดว่ามนุษย์ผู้นี้ แน่ละ ยิงสามีของเรา มีความกลัวก็บินหนีขึ้นไปจับบนยอดเขา แล้วร้องบริภาษพระเจ้ากรุงพาราณสีโดยความว่า โจไรร้าย ฆ่า สามีของเรา เราโคกใจนัก ขอให้มารดาของท่าน ซายาของท่าน จงได้โคกเหมือนเช่นนี้ และจงอย่าเห็นบุตรเห็นสามี ท่านได้ทำ ร้ายสามีของเรา ซึ่งไม่ได้ทำร้ายอะไรท่านเลย

พระเจ้ากรุงพาราณสี ได้ตรัสปลอบโยน ทรงรับรองว่า จะยกย่องนางกนิรีให้เป็นพระราชาชายา

นางจันทกนิรี ได้กล่าวบันลือเสียงอย่างองอาจหนัก- แน่นว่า ถึงเราจักตายก็จักไม่ยอมเป็นของท่าน ซึ่งได้ฆ่าสามี ของเรา ผู้ไม่ได้ทำอะไรให้ท่านอย่างแน่นอน

พระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงได้สดับดังนั้นก็สิ้นปฏิพัทธ์ ตรัสว่า เจ้านางกนิรีชอบอยู่กินกฤษณาและของหอม อยู่กับหมู่ กนิทร ไม่ชอบอยู่ในบ้านในเมืองก็แล้วไป ทรงสิ้นอาลัยเสด็จ หลีกไป

จันทกนิรี ครั้นเห็นพระเจ้ากรุงพาราณสีเสด็จไปแล้ว ก็ บินลงมานำร่างกนิทรขึ้นไปบนยอดเขา คร่ำครวญอยู่ช้านาน ใน

ที่สุดได้ลองคลำดูตัวของจันทกินนร รู้สึกว่ายังอ่อนอยู่ก็คิดว่ายังมีชีวิตอยู่ จึงร้องฟ้องเทวดาขึ้นว่า ท้าวโลกบาลไม่มี หรือหายไปไหน หรือตายไปหมดแล้ว จึงไม่มาช่วยรักษาสามีของเรา จึงร้อนถึงท้าวสักกเทวราช ต้องเสด็จจำแลงเป็นพราหมณ์ลงมาถือฤกษ์ดี (คนโท) นำมารดจันทกินนร พิษศรก็สิ้นไป ในขณะที่นั้น จันทกินนรกลับฟื้นขึ้น หายเป็นปกติ ต่างยินดี ไหว้ท้าวสักกเทวราช ท้าวสักกเทวราชก็ให้โอวาทสั่งสอน มิให้หลงจากภูเขาจันทบรรพตล่วงล้ำไปในทางของมนุษย์อีก กินนรกินรีทั้งสองก็รับโอวาท และอยู่ด้วยกันเป็นสุขสวัสดิ์สืบไปแล (ได้ทราบว่าจันทกินนรชาดกนี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ อินทราชาฯ ได้ทรงนิพนธ์เป็นละครแบบดึกดำบรรพ์)

มนุษย์ธรรมที่ ๔

อันแก้วแหวนเงินทองสิ่งของต่างๆ ทุกๆ คนคงต้องการของจริงของแท้ ไม่ต้องการของเทียมของปลอม แม้ถ้อยคำที่พูดกันก็เป็นเช่นเดียวกัน คือ ต้องการถ้อยคำที่จริง ไม่ต้องการฟังคำเท็จ เว้นไว้แต่จะพูดฟังกันเล่น เช่น เล่านิทานเรื่องเท็จแข่งกัน ถ้าเป็นถ้อยคำที่พูดกันโดยปกติแล้ว ก็ต้องการถ้อยคำที่พูดกันตามความจริงทั้งนั้น ถ้าใครพูดเท็จอยู่เรื่อยๆ จนเป็นที่จับได้แล้ว ถึงจะพูดจริงสักครั้งก็ไม่มีใครเชื่อ เหมือนนิทานเรื่องเด็กเลี้ยงแกะ ซึ่งชอบพูดหลอกคนว่าหมาป่ามากินลูกแกะ เพื่อให้คนแตกตื่นกันไปช่วย เห็นเป็นสนุก เมื่อพูดหลอกเขาอยู่อย่างนี้บ่อยๆ ครั้นมีหมาป่ามากินลูกแกะจริงๆ จึงวิ่งมาบอกเพื่อให้คนไปช่วยก็ไม่มีใครเชื่อ ต้องเสียลูกแกะไปเพราะโทษของมุสา

เรื่องเช่นนี้ มีเล่าไว้ในนิทานชาดกทางพระพุทธศาสนา มากเรื่อง เช่น เรื่องหนึ่งเล่าว่า มีหมอรักษาพิษผู้ขาดแคลนคนหนึ่ง ไม่ได้การรักษาอะไรในละแวกบ้าน จึงออกเดินเรื่อยไป ถึงต้นไทรต้นหนึ่งใกล้ประตูบ้าน เห็นงูตัวหนึ่งกำลังนอนหลับ

โพลีคีระชะออกมาทางคาบไม้ ในขณะที่นั้น มีเด็กกลุ่มหนึ่งกำลังเล่นกันอยู่ในที่นั้น หมอจึงคิดจะลวงเด็กให้จับงูเพื่อให้งูกัดแล้ว รักษาเอาค่าจ้าง จึงพูดแก่เด็กว่า เห็นลูกนกสาธิตกานันใหม่จับเอาซิ เด็กคนหนึ่งซึ่งเป็นเด็กฉลาด มองไปเห็นคีระชะที่คาบไม้ยังไม่รู้ว่า เป็นงู จึงปีนต้นไม้ขึ้นไปจับเข้าที่คอจึงรู้ว่างู แต่ก็จับให้แน่นไม่ให้งูกลับคีระชะมากัดไว้ แล้วเหวี่ยงไปโดยเร็ว งูนั้นปลิวไปตกที่คอของหมอเข้าพอดี พันคอของหมอนั้นกัดให้ล้มลงสิ้นชีวิตในที่นั้นเข้าภษิตที่ว่า หมอองตายเป็นเพราะงู ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว

อีกชาดกหนึ่งเล่าว่า ครั้งหนึ่งได้มีการมหรสพครั้งใหญ่ในกรุงพาราณสี เป็นที่น่าตื่นเต้นยินดีในหมู่มนุษย์ ตลอดถึงเทพก็พากันมาดู ได้มีเทพบุตร ๔ องค์ประดับเทริดดอกไม้แดงทิพย์มาชมมหรสพ หมู่มนุษย์เห็นเทริดนั้นซึ่งสวยสดงดงามและมีกลิ่นหอมตลบก็พากันร้องขอ เทพบุตรตอบว่าดอกไม้ทิพย์เหล่านี้มีอำนาจมาก ควรเฉพาะแก่ทวยเทพ ไม่ควรแก่คนประพตติชั่วในหมู่มนุษย์ แต่ว่าก็สมควรแก่มนุษย์ที่ประกอบด้วยคุณงามความดีเหมือนกัน ครั้นกล่าวนำร่วมกันอย่างนี้แล้วเทพบุตรองค์ที่ ๑ กล่าวว่า คนใดไม่ลักของเขาด้วยกาย ทางวาจาก็ไม่พูดเท็จ ได้ยศก็ไม่มัวเมา คนนั้นควรประดับดอกไม้ทิพย์ เทพบุตรองค์ที่ ๒ กล่าวว่า คนใดแสวงหาทรัพย์โดยชอบ

ธรรม ไม่ตัดดวงทรัพย์ด้วยวิธีหลอกลวง ได้บริโภครทรัพย์แล้ว ก็ไม่มัวเมา ชนนั้นควรประดับดอกแดงทิพย์ เทพบุตรองค์ที่ ๓ กล่าวว่า ชนใดมีจิตไม่เลื่องเรื่องดังขมื่นด้วยกามราคะ มีความเชื่อตั้งมั่นไม่หยาบง่าย ไม่กินดี (อยู่ดี) แต่คนเดียว ชนนั้นควรประดับดอกแดงทิพย์ เทพบุตรองค์ที่ ๔ กล่าวว่า ชนใดไม่บริภาษตำว่าคนดีคนสงบ ทั้งต่อหน้าทั้งลับหลัง มีปกติพูดอย่างใดทำอย่างนั้น ชนนั้นควรประดับดอกแดงทิพย์

ฝ่ายบุโรहितในนครนั้นได้ยินแล้วคิดว่า คุณเหล่านี้แม้สักข้อหนึ่งไม่มีอยู่ในตน แต่ว่าจักพูดประกาศว่ามีเพื่อว่าจักได้รับดอกไม้ทิพย์เหล่านี้มาประดับ แล้วมหาชนจักได้นับถือ ยกย่อง จึงได้กล่าวแก่เทพบุตรทั้ง ๔ องค์โดยลำดับว่า ตนประกอบด้วยคุณเหล่านี้ๆ เทพบุตรเหล่านั้น ถอดเทริดดอกแดงทิพย์ออกให้แก่บุโรहित บุโรहित ก็รับมาสวมประดับที่ตนที่ละเทริดโดยลำดับ เทพบุตรทั้ง ๔ ครั้งให้ดอกไม้ทิพย์แก่บุโรहितแล้วก็กลับไปสู่เทวโลก ครั้งเทพบุตรพากันไปแล้ว ก็เกิดความเจ็บปวดอย่างยิ่งที่ศีรษะของบุโรहित เหมือนอย่างถูกบดด้วยหินอันคม เหมือนอย่างถูกบีบด้วยแผ่นเหล็ก บุโรहितนั้นเจ็บปวดรวดร้าวกลิ้งเกลือกไปมา ร้องครวญครางด้วยเสียงอันดัง เมื่อมหาชนพากันถามว่าเป็นอะไรก็บอกว่า ข้าพเจ้าพูดเท็จแก่เทพบุตรว่ามีคุณต่างๆ ขอเทริดดอกไม้นี้มาสวม ช่วย

ถอดออกจากศิระษะที่ ชนทั้งหลายพากันพยายามถอดก็ถอดออกไม่ได้ เหมือนอย่างถูกผูกไว้แน่นด้วยแผ่นเหล็ก จึงนำไปบ้าน

บุโรหิตร็องครวมอยู่ถึง ๗ วัน พระราชาจึงทรงปรึกษากับหม่อมอำมาตย์ แล้วจัดให้มีมหรสพขึ้นใหม่ เพื่อให้เทพบุตรมาอีก เทพบุตรทั้งหลายก็พากันมา มหาชนก็นำพราหมณ์ทุกศิลา มา พราหมณ์นั้นก็อ่อนวอนขอชีวิต เทพบุตรเหล่านั้นก็กล่าวว่า ดอกไม้ทิพย์เหล่านี้ไม่ควรแก่ท่าน ซึ่งเป็นคนไม่ดี ท่านเข้าใจว่าจักลงเอยพาดำดินได้ จึงได้รับผลของมุสาวาทของตน แล้วได้กล่าวตำหนิบุโรหิตนั้นต่างๆ ในท่ามกลางมหาชน แล้วก็ถอดเทริดออก กลับไปสู่สถานของตน ฝ่ายบุโรหิตก็หายจากความเจ็บปวด แต่ก็ได้รับความอับยศเป็นอย่างมาก เพราะโทษของการอาศัยยศตำแหน่งหน้าที่ทำชั่ว แล้วยังมุสาวาทที่ดีเพื่อจะได้ทิพย์บุปผาภรณ์ (เครื่องประดับดอกไม้ทิพย์) จากพาคฟ้า ซึ่งไม่ควรแก่คนชั่ว การพูดเท็จมีโทษดังเช่นเรื่องที่เขาเป็นนิทานสุภาสิตสอนใจดังกล่าว พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๔ ว่า

มุสาวาทา เวรมณิ เว้นจากกล่าวเท็จ เท็จหรือมุสาวาทคือไม่เป็นความจริง กล่าวเท็จก็คือพูดไม่จริง หรือพูดปดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิด เช่น ไม่รู้ไม่เห็นพูดว่ารู้ได้เห็น ไม่ได้ทำพูดว่าทำ หรือ

ได้รู้เห็นได้ทำพฤติกรรมเสีย ไม่ใช่แต่พูดด้วยปากเท่านั้น เขียนหนังสือเท็จปดเขา หรือแสดงอาการให้เขาเข้าใจผิด เช่น เมื่อเขาถามว่าเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ไหม ความจริงก็เห็น แต่ลั่นคิระชะ เพื่อให้เข้าใจว่าไม่เห็น เรียกว่ากล่าวเท็จหรือมุสาวาทเหมือนกัน การแสดงความเท็จนั้น มักใช้กันเป็นส่วนมาก จึงเรียกว่ามุสาวาท แต่ก็หมายถึงทุกๆ วิธี ที่ทำให้คนอื่นเข้าใจผิดจากความจริง เช่น ที่เรียกว่า

ปด ได้แก่มุสาจ้งๆ เพื่อให้แตกกัน เพื่อหลอก เพื่อย่อยก เพื่อประจบสอพลอ เป็นต้น

ทนสบถสาบาน เพื่อให้เขาเชื่อในคำเท็จ

ทำมารยา เช่น ไม่เป็นอะไรแกลังทำเป็นใช่

ทำเลศนัย เช่น ทำกลอุบายลวงหลอก หรือล่อให้เขาตายใจให้เชื่อผิดๆ หรือทำแยมพรายให้เขาคิดต่อไปผิดๆ

เสริมความ คือ ขยายให้มากไปกว่าความจริง เช่นคนที่ ๑ พูดเพียงว่า ไปเยี่ยมเพื่อนป่วย คนที่ ๒ พูดต่อไปว่า เพื่อนคนนั้นป่วยมาก คนที่ ๓ พูดต่อไปอีกว่า เพื่อนคนนั้นป่วยมีอาการร่อแร่

อำความ คือ พูดไม่หมด เว้นความบางตอนไว้เสียเพื่อปกปิด เช่น กลับบ้านผิดเวลา ผู้ปกครองถามว่าไปไหนมา ก็ตอบว่าไปบ้านเพื่อน ไปบ้านเพื่อนจริงเหมือนกัน แต่ก็ได้พากัน

ไปเที่ยวที่อื่นๆ อีกด้วย

มุสาวาททุกวิธีเช่นที่กล่าวนี้ มีโทษน้อย ปานกลาง หรือมาก ตามระดับแห่งเรื่องที่มุสาจะก่อให้เกิดขึ้นได้เพียงไร และเจตนา (ความจงใจ) แรงเท่าไร กิริยาที่ประกอบมุสาวาท ใช้พยายามเท่าไร

เวรมณี คือความเว้นจากมุสาทุกอย่าง เป็นศีลข้อที่ ๔ นี้ ถ้าเว้นด้วยตั้งใจรับศีลไว้ก่อนเป็นสมათานวิริติ ถ้าเว้นด้วยตั้งใจขึ้นเดี๋ยวนั้นเอง ในขณะที่พบโอกาสจะพูดเท็จได้ เป็นสัมปัตตวิริติ ถ้าเว้นได้จนเป็นปกตินิสัยจริงๆ ก็เป็นสมุจเฉทวิริติ

เมื่อรับศีลข้อนี้ไว้แล้ว ทำอย่างไรศีลจึงจะขาด ให้กำหนดมองดูลักษณะดังนี้ คือ จิตคิดจะพูดให้ผิดไปจากความจริงทั้งรู้ อยู่ มีความพยายามเกิดจากจิตนั้น และคนอื่นรู้เข้าใจความ เช่น พูดกันด้วยภาษาไทยแก่คนที่รู้ภาษาไทย เขาฟังออกว่าพูดว่าอย่างไร หรือใช้กิริยาสันศิระชะ เขาเห็นแล้วเข้าใจความประสงค์ ว่าปฏิเสธ ใช้กิริยาพยักหน้า เขาก็เข้าใจว่ารับรอง ถ้าคนอื่นไม่รู้ เข้าใจความ เหมือนอย่างพูดปิดด้วยภาษาไทย แก่คนที่ไม่รู้ภาษาไทย เขาฟังไม่รู้ว่าจะอะไร ศีลก็ยังไม่ว่าขาด

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๔ อาศัยหลักยุดิธรรม และเมตตากรุณาเช่นเดียวกับข้ออื่นๆ คือทุกๆ คนปรารถนาจะได้รับความจริง ไม่ต้องการถูกหลอกลวงด้วยความเท็จ จึงไม่ควร

จะกล่าวเท็จหลอกลวงคนอื่นให้เข้าใจผิด เมื่อพูดอย่างยุติธรรม ไม่ลำเอียงไปทางตนและทางผู้อื่นก็ต้องพูดอย่างนี้ แต่เมื่อพูดอย่างลำเอียงเข้ากับตน ก็ต้องพูดอีกอย่างหนึ่งว่า หลอกลวงเขาได้เป็นดี แต่ถูกเขาหลอกลวงไม่ดี อื่นๆ ทุกๆ คนถ้ารักเมตตา กรุณากันก็หลอกลวงกันไม่ลง แต่ทุกๆ คนก็ควรจะรักเมตตา ปราบปรามสุขต่อกัน กรุณาปรารณาจะช่วยกันจากความทุกข์ เดือดร้อนต่างๆ มิใช่หรือ ตัวเราเองก็ปรารณาให้คนอื่นให้ความ ปราบปรามดีด้วยเมตตา ไม่ต้องการให้ใครมุ่งร้าย ปราบปรามให้คนอื่นให้ความช่วยเหลือเมื่อทุกข์ ไม่ต้องการให้ใครก่อทุกข์เพิ่มทุกข์ให้มิใช่หรือ จึงไม่เป็นการสมควรหรือ ที่จะทำจิตใจให้มี เมตตากรุณาแก่คนอื่น เหมือนอย่างที่ท่านต้องการให้คนอื่นมี แก่ตน และคนที่มิจิตเมตตากรุณาต่อกัน จะพูดมุสาหลอก ทำลายกันได้หรือ นอกจากจะพูดความจริงที่ควรพูดแก่กัน พระพุทธเจ้า ทรงมีพระกรุณาเพียงธรรมในสรรพสัตว์ จึงทรง บัญญัติศีลข้อนี้ เพื่อให้เว้นจากมุสาวาท

ผู้ที่ตั้งใจรักษาวาจาตามศีลข้อนี้ ควรเว้นจากมุสาวาท โดยตรง ดังเช่นที่กล่าวแล้ว ควรเว้นจากมุสาวาทโดยอ้อมด้วย เช่น พูดส่อเสียด พูดเสียดแทง ประชดหรือด่า พูดลับปลับ เหลวไหล เมื่อทำสัญญากันไว้แล้วก็รักษาสัญญา ไม่บิดพลิ้ว ทำให้ผิดสัญญา เมื่อให้สัตย์แก่กันไว้แล้วก็รักษาสัตย์ ไม่กลับ

ลัทธิหรือลัทธิลัทธิ เมื่อรับคำแล้วไม่คืนคำ รวมความมาให้รักษา ลัทธิลัทธิ คือ ให้พูดจริงและให้ทำจริงดังพูด การพูดจริงนั้นง่าย กว่าพูดเท็จ เพราะไม่ต้องคิดประดิษฐ์เปลี่ยนแปลงเรื่อง พูดตรง ไปตามเรื่องเท่านั้น แต่การพูดเท็จต้องคิดประดิษฐ์เปลี่ยนแปลง ยากที่จะโกหกได้สนิท มักมีพิรุณให้จับได้ไม่เร็วก็ช้า แต่การทำจริงดังพูดอาจยากสำหรับคนที่ชอบพูดอะไร ปล่อยๆ แต่ไม่ ยากสำหรับคนที่ตรึตรองแล้วจึงพูด ใครก็ตามจะรักษาลัทธิลัทธิได้ ต้องมีธรรมที่คู่กันกับศีลข้อนี้ในจิตใจ คือความมีลัทธิ

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๔ คือ ความมีลัทธิ ได้แก่มีความจริง ความตรง คนที่มีความจริง จะเป็นเด็กก็ตาม ผู้ใหญ่ก็ตาม ย่อมเป็นคนซื่อตรงต่อมิตรสหาย สวามีภักดีคือจงรักภักดีใน เจ้าของตน มีความกตัญญูกตเวทีในท่านผู้มีคุณ มีความ ยุติธรรมหรือเที่ยงธรรม รู้จักผิดรู้จักถูก และว่าไปตามผิดตาม ถูกในบุคคลในเรื่องทั่วไป กล่าวโดยเฉพาะ ก็เป็นคนมีวาจาสุภาพ พูดเป็นที่เชื่อถือได้

ศีลคือมธุสาพา เวมณิ (เว้นจากกล่าวเท็จ) และธรรม คือความมีลัทธินี้ จำเป็นแก่สังคมมนุษย์ทุกสังคม เป็นต้นว่าใน ระหว่างเพื่อน ในระหว่างสามีภรรยาหรือครอบครัว ขึ้นไปจนถึง ในระหว่างประเทศ เมื่อต่างมีศีลและธรรมคู่กัน จึงอยู่ด้วยกัน เป็นปกติเรียบร้อย เชื่อมถือกันได้ ไว้วางใจกันได้ ผู้ปกครอง

ประชาชนตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อรักษาศีลและธรรมคຸນนี้้อยู่ เป็นที่เชื่อถือได้ทั้งในประเทศทั้งต่างประเทศ คือภายในประเทศ ก็ไม่พุดหลอกลวงประชาชน รักษาสัตย์ต่อประชาชน สำหรับที่เกี่ยวกับต่างประเทศ ก็รักษาสัญญาที่ทำไว้ต่อกัน เป็นต้น พระมหากษัตริย์ตั้งแต่โบราณกาลมา ปรากฏในเรื่องต่างๆ ว่าได้ทรงรักษาวิชาจาสัตย์อย่างกวดขัน บางพระองค์แม้จะรับสั่งปลั่งพระโอษฐ์ออกไปก็ไม่ทรงคินคำ ด้วยทรงถือเป็นพระราชธรรมว่า เป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่คินคำ ดังนิทานชาดกเรื่องหนึ่งว่า

พระราชองค์หนึ่ง มีพระราชโอรสประสูติแต่พระอักรมเหสี ๒ พระองค์ มีพระนามว่า มหิสสาสกุมารองค์หนึ่ง จันทกุมารองค์หนึ่ง พระอักรมเหสีสิ้นพระชนม์ พระราชาทรงตั้งพระอักรมเหสีขึ้นใหม่ พระนางประสูติพระราชโอรสองค์หนึ่ง พระนามว่า สूरียกุมาร พระราชาทอดพระเนตรเห็นสूरียกุมารซึ่งประสูติใหม่ มีพระราชหฤทัยโสมนัสยินดี ตรัสแก่พระอักรมเหสีองค์ใหม่ว่า พระองค์พระราชทานพรแก่พระราชโอรสที่ประสูติแต่พระนาง คือพระราชทานให้พระนางทูลขออะไรให้แก่พระราชโอรสของพระนางได้ตามปรารภณา พระนางจึงทูลขอราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสของพระนาง ในเวลาเมื่อพระราชโอรสคือสूरียกุมารนั้นทรงเจริญวัยขึ้นแล้ว

พระราชินีไม่อาจทรงปฏิเสธ เพราะได้ตรัสพระราชทานพรไว้แล้ว จึงทรงส่งมหิสสาสกุมารและจันทกุมาร ซึ่งประสูติแต่พระอัศรมเหสีองค์แรก ให้ออกไปประทับอยู่ในป่า ทรงสั่งให้กลับมาถือเอาราชสมบัติต่อเมื่อพระองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว พระกุมารทั้งสอง กราบถวายบังคมลาพระราชบิดาลงจากปราสาทเสด็จดำเนินออกไป สूरियกุมารซึ่งพระราชมารดาทูลขอราชสมบัติให้ ทรงเห็นทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว เสด็จออกไปกับพระเชษฐาทั้งสอง พระกุมารทั้งสามได้เสด็จเข้าป่าหิมพานต์ (ป่ามีหิมะ) ได้หยุดพักในที่ไม้ไกลจากสระบัวแห่งหนึ่ง มหิสสาสกุมารสั่งสूरियกุมารให้ไปที่สระ อาน ตีม แล้วให้ใช้ใบบัวทำกรวยใส่น้ำมา

สระนั้นมีผีเสื้อน้ำตนหนึ่งรักษาอยู่ ผีเสื้อน้ำนั้นได้รับอนุญาตจากท้าวเวสสุวรรณ ให้จับคนที่ลงไปในสระกินได้ เว้นแต่คนทีรู้เทวธรรม ผีเสื้อน้ำได้จับคนที่ไม่รู้กินเสียเรื่อยมา สूरियกุมาร ก็ถูกจับและถูกถามถึงเทวธรรมเช่นเดียวกัน จึงตอบว่าพระจันทร์และพระอาทิตย์ชื่อว่าเทวธรรม ผีเสื้อน้ำกล่าวว่าท่านไม่รู้เทวธรรม แล้วจับไปขังไว้ในที่อยู่ของตน มหิสสาสกุมารเห็นสूरियกุมารชักช้า ก็ส่งจันทกุมารไปอีก จันทกุมารได้ถูกจับถามเช่นเดียวกัน ตอบว่าทิศทั้ง ๔ ชื่อว่าเทวธรรม จึงถูกขังไว้อีก

ฝ่ายมหิสสาสกุमार เห็นจันทรกุมารยังชักซ้ายอยู่อีก ก็คิดว่าน่าจะมียันตราย จึงไปยังสระนั้นเอง ทรงตรวจดูเห็นแต่รอยลงไม่เห็นรอยขึ้น ก็ทรงทราบว่ามีผีเสื้อน้ำรักษา จึงทรงผูกสอดพระขรรค์ถือธนูยืนระวางอยู่ ผีเสื้อน้ำเห็นมหิสสาสกุमारไม่ลงสระ จึงจำแลงเพศเป็นคนทำงานปามาชักชวนให้ลง มหิสสาสกุमार เห็นแล้วก็รู้ว่า เป็นยักษ์ จึงถามว่าท่านจับน้องชายของเราไปหรือ จับไปเพราะเหตุอะไร จับทั้งหมดหรือเว้นใครบ้าง ยักษ์ก็ทูลรับว่าได้จับกุมารทั้งสองไป เพราะได้รับอนุญาตให้จับคนที่ลงสระนี้ทุกคน เว้นไว้แต่ผู้รู้เทวธรรม และตนต้องการเทวธรรม มหิสสาสกุमारก็รับว่าจะกล่าวเทวธรรมให้ฟัง แต่จะต้องชำระกายให้สะอาดก่อน

ยักษ์ได้ปฏิบัติพระราชกุมาร ให้สรองสนานสวय่น้ำเรียบร้อยแล้ว ได้นั่งเพื่อจะฟังเทวธรรมใกล้พระบาทกุมาร มหิสสาสกุमारตรัสเตือนให้ฟังโดยเคารพแล้ว จึงกล่าวเทวธรรมดังมีคำแปลว่า “คนดีทั้งหลายถึงพร้อมด้วยหิริ (ความละอายใจต่อความชั่ว) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อความชั่ว) ตั้งอยู่ในธรรมอันขาว สงบแล้ว เรียกว่า “ผู้มีเทวธรรมในโลก” ยักษ์ได้สดับแล้วเลื่อมใส ก็กล่าวว่า จะคินอนุชาให้องค์หนึ่ง จะให้น้องค์ไหนมา มหิสสาสกุमारตรัสให้น้องค์เล็กมา ยักษ์จึงกล่าวติเตียนว่า พระกุมารรู้แต่เทวธรรมเท่านั้น แต่ไม่ประพฤติในเทวธรรม เพราะควรที่จะให้น้องอนุชาของคโตะมา จึงจะชื่อว่าทำ

ความนับถือคนที่เจริญ มหิสสาสกุมารตรัสว่า ทรงรู้เทวธรรมและ
ประพาศดีด้วย แล้วก็ตรัสเล่าเรื่องให้ยักษ์ฟังมีความว่า พระองค์
๒ พี่น้อง ต้องเข้าป่าก็เพราะอนุชาองค์เล็ก พระราชบิดา
ประทานพรแก่อนุชาองค์เล็ก แต่มิได้ประทานพรแก่พระองค์
ทั้งสอง เมื่อพระมารดาเลี้ยงทูลขอราชสมบัติให้แก่อนุชาองค์
เล็กซึ่งเป็นโอรสของพระนาง พระราชบิดาก็จำต้องทรงอนุญาต
เพราะได้ทรงลั่นพระวาจาไว้แล้ว และก็ต้องทรงอนุญาตอริยवास
(การอยู่ป่า) แก่พระองค์ทั้งสอง ฝ่ายอนุชาองค์เล็กไม่ยอมกลับ
ขอมาด้วย ฉะนั้น เมื่อพระองค์กล่าวว่า อนุชาองค์เล็กถูกยักษ์
ตนหนึ่งกินเสียในป่าแล้ว ใครเล่าจักเชื่อถือ ฉะนั้น พระองค์จึง
ให้นำอนุชาองค์เล็กมา เพื่อมิให้เป็นที่พึงตำหนิติเตียนได้ ยักษ์
ได้ฟังเหตุผลมีความเลื่อมใส จึงคืนอนุชาให้ทั้งสององค์ ต่อมา
เมื่อพระราชบิดาสิ้นพระชนม์ มหิสสาสกุมารจึงกลับมาทรงรับ
ราชสมบัติในกรุงพาราณสี ประทานตำแหน่งอุปราชแก่จันทกุมาร
ประทานตำแหน่งเสนาบดีแก่สุริยกุมาร และได้ทรงนำยักษ์ซึ่งได้
กลับตัวเป็นผู้มีศีล ไม่ดุร้ายเยี่ยงยักษ์ทั้งหลายแล้ว มาบำรุงไว้
ในบ้านเมืองให้เป็นสุขสืบไป

มนุษย์ธรรมที่ ๕

อันน้ำดื่มธรรมดาเพื่อแก้กระหาย เป็นสิ่งจำเป็นแก่ร่างกาย แต่น้ำดื่มอีกชนิดหนึ่งไม่ใช่เพื่อแก้กระหาย ไม่เป็นสิ่งจำเป็นต้องหัดดื่ม เมื่อดื่มติดๆ เรื่อยๆ ไปจนติดเข้าแล้ว ก็ทำให้กระหาย ทำให้เหมือนเป็นของจำเป็น ทีแรกคนดื่มน้ำครั้งหนึ่งๆ เข้า น้ำนั้นกลับดื่มคน พูดอย่างสามัญพียงง่ายๆ ว่าที่ต้นคนกินน้ำ ทีหลังน้ำกินคน อันน้ำกินคนนี้ก็คือน้ำเมา เป็นของกลั่นเรียกว่าสุรา เป็นของดองเรียกว่าเมรัย มีชนิดต่างๆ คนรู้จักดื่มน้ำเมามาแต่สมัยดึกดำบรรพ์ จะกล่าวว่าตั้งแต่ก่อนพระอินทร์เกิดก็ได้ ที่กล่าวดังนี้ เพราะมีเรื่องที่ท่านแต่งแสดงไว้ว่า

เมื่อมฆมานพ ทำกรรมดั่งามในมนุษย์โลก ไปเกิดในเทวโลกเป็นท้าวลักกเทวราชคือพระอินทร์นั้น เทวโลกที่พระอินทร์ไปเกิด มีเทพจำพวกหนึ่ง ครอบครองเป็นเจ้าของอยู่ก่อน เทพเจ้าถิ่นเห็นพระอินทร์กับบริวารเป็นอาคันตุกะมา ก็เตรียมน้ำดื่มมีกลิ่นหอมเพื่อเลี้ยงต้อนรับ ในขณะที่ประชุมเลี้ยงต้อนรับพระอินทร์ ได้ให้สัญญาแก่บริษัทของตนไม่ให้ดื่ม ให้แสดงเพียงอาการเหมือนดื่ม เทพเจ้าถิ่น จึงพากันดื่มฝ่ายเดียว พากันเมาอนหมดสติ พระอินทร์และเทพบริวาร ก็ช่วยจับเทพเจ้า

ถิ่นเหวี่ยงทิ้งไปยังเชิงเขาสิเนรุ พวกเทพเจ้าถิ่นเมื่อถูกจับเหวี่ยงตกลงไปสร้างเมากลับพื้นคืนสติขึ้นแล้ว ก็กล่าวแก่กันว่าพวกเราไม่ดื่มสุราอีกแล้ว จึงเกิดเป็นชื่อขึ้นว่าอสุระ เพราะกล่าวว่าไม่ดื่มสุรา แต่เข้าไป เพราะเมากจนเสียเมืองไป ต้องสร้างอสุรภาพขึ้นใหม่ นับแต่นั้นมา หมู่เทพบนยอดเขาสิเนรุมีพระอินทร์เป็นประมุข และหมู่สุรเทพที่เชิงเขาสิเนรุ ได้ทำสงครามขับเคี่ยวกันอยู่เนืองๆ แต่เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถอยเข้าเมืองของตน อีกฝ่ายหนึ่งก็ตามเข้าไปไม่ได้ เมืองทั้งสองจึงเรียกว่าอยุชฌมบูรคือ อยุชยา ใครรบไม่ได้ ตีไม่แตก

เรื่องนี้บางท่านเห็นว่า มีเค้าทางตำนานของอินเดียบโรราณอยู่บ้าง (ไม่ใช่พระพุทธรศาสนา) นำมาเล่าเพียงเพื่อให้ทราบเรื่องเก่าๆ มีคติเกี่ยวกับน้ำเมาอยู่บ้างว่า เรื่องน้ำเมามีมาเก่าแก่ และเมามายกันจนเสียบ้านเสียเมืองมาแล้ว

เรื่องเช่นนี้ในศาสนาอื่นก็มีเล่าไว้ เช่น คัมภีร์หนึ่งเล่าว่า โนอาห์ทำไร่่องุ่นและดื่มสุราองุ่น เมื่อดั้งแต่สมัยหลังจากน้ำท่วมโลกไม่กี่ร้อยปี

อีกคัมภีร์หนึ่ง เมื่อเทวดาพากันเสื่อมฤทธิ์ เพราะถูกพระฤๅษีผู้มีนามว่าทุรวาสาบก็ดื่มน้ำอมฤต เรื่องมีว่า พระอินทร์ทรงช้างไอยราพตไปในวิถิอากาศ พบฤๅษีทุรวาส ซึ่งถือพวงมาลัยดอกไม้สวรรค์อันนางฟ้าองค์หนึ่งถวาย พระฤๅษียื่นถวายพระอินทร์ ท้าวเธอรับมาพาดบนศิระษ้าง ช้างสูดกลิ่นดอกไม้

ซึ่งอวลงบแรงหนักหนาทำให้เป็นบ้าคลั่ง จึงฟาดวงเอื้อมจับ
 พวงดอกไม้จากตระพองขว้างลงเหยียบย่ำ พระฤๅษีทิวาสโกธว่า
 พระอินทร์ดูหมิ่น จึงสาปให้เสื่อมฤทธิ์ และให้พ่ายแพ้แก่หม่อสูร
 นับแต่นั้นมา พระอินทร์และเทพบริวาร ก็อ่อนฤทธิ์รมิใคร่
 ชนะหม่อสูร พวกกันอยู่ไม่เป็นสุข ก็พากันไปเฝ้าพระนารายณ์ขอ
 ให้ช่วย พระนารายณ์ ก็แนะนำบาย ให้ทวยเทพไปชวนเล็กยุทธ
 สงครามกับหม่อสูร ผูกพันธไมตรีร่วมกันตั้งพิธีกวนสมุทรร หมู่
 เทพก็ปฏิบัติตาม ไปชวนอสูรเล็กรบและชวนไปเก็บโอสถโยนลง
 ไปในเกษียรสมุทร (ทะเลน้ำนม) เอาภูเขามาเป็นไม้กวน เอา
 พญานาคมาเป็นเชือก พระนารายณ์มาช่วยพิธี บันหน้าทำให้หมู่
 อสูรถือทางศิระษะนาค ให้หมู่เทพถือทางหางนาค พระนารายณ์
 เองอวตาร (แบ่งภาคลงมา) เป็นเต่าลงไปรองรับภูเขาที่เป็นไม้กวน
 เมื่อช่วยกันกวน หมู่อสูรอยู่ทางศิระษะนาค ก็ถูกไฟที่พุ่งจาก
 นาคแผดเผาจนอ่อนฤทธิ์ลงไป หมู่เทพอยู่ทางหางนาค ก็ถือ
 อย่างสบาย ครั้นกวนสมุทรรได้ที่ก็เกิดสิ่งต่างๆ รวมทั้งสุราและ
 อมฤต (น้ำที่กินแล้วไม่ตาย) ในที่สุด ทวยเทพชิงดื่มน้ำอมฤต
 ได้ก่อนจนหมดจึงกลับคืนฤทธิ์ และได้ชื่อว่าอมร (ผู้ไม่ตาย)

เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่พระพุทศศาสนา เห็นมีเรื่องเกี่ยวกับ
 น้ำเมา จึงนำมาเล่าไว้เพื่อแสดงว่าคนในทุกๆ ส่วนของโลกเชื่อ
 ว่าสุราได้เกิดมีมานานตั้งแต่สมัยนิยาย

ในชาดกก็มีเล่าไว้ด้วยเหมือนกันว่า ในอดีตกาลนาน

นักแล้ว มีพรานป่าคนหนึ่งชื่อสุระ ได้เข้าป่าหิมพานต์มาถึง ต้นไม้ต้นหนึ่ง ต้นไม้นั้นค่าคบแยกออกเป็น ๓ ในที่สูงขนาด ชั่วบุรุษ ในระหว่างค่าคบทั้ง ๓ มีเป็นบ่อขนาดตื้น ในฤดูฝนมี น้ำขังเต็ม และมีผลสมอ มะขามป้อม และพริกตกลงไป รวม อยู่จากต้นที่เกิดอยู่โดยรอบ มีหมูนกแขกเต้า จิกข้าวสาลีที่เกิด เองในที่ไม้ใกล้กัน มาทำตกลงไปผสมอยู่ด้วย เมื่อถูกแดดเผา น้ำนั้นก็แปรรส มีสีแดง หมูสัตว์มีนกลเป็นต้นตี้มเข้าไปแล้ว ก็ พากันเมาตกอยู่ที่โคนต้นไม้ สร้างเมาแล้วจึงพากันบินไปได้ นายพรานสุระเห็นดังนั้น เห็นว่าไม่เป็นพิษจึงลองตี้มดูบ้าง ตี้มเข้าไปแล้วก็เมาและอยากบริโภคเนื้อ จึงฆ่าสัตว์มีนกลเป็นต้น ที่เมาตกลง บึงบริโภคกับน้ำเมา ครั้นเมาแล้วก็พื่อนรำขบร้อง ชวนดาบสรูปหนึ่งชื่อว่าวรุณะให้ลองตี้มดูบ้าง ก็พากันตี้มจน เมาหายไปทั้งคู่ แล้วนำมาแพร่หลายในบ้านเมือง ต่อมาก็คิดวิธี ทำน้ำเมาขึ้น และได้เริ่มเรียกชื่อว่าสุรา หรือวรุณี ตามชื่อของ นายพรานสุระและดาบสวรุณะ แต่เมื่อดูตามศัพท์สุรา แปลว่า กล้า อาจหมายความว่า เพราะตี้มแล้วทำให้ใจกล้ามุทะลุก็ได้ และวรุณี อาจหมายถึงวรุณคือฝน เพราะตามเรื่องนั้น เกิดจาก น้ำฝนตกลงขังหมักดองกับสิ่งต่างๆ ในค่าคบไม้ก็ได้

น้ำเมานี้ เป็นสิ่งที่ชาวโลกมิใช่น้อย มักจะโปรดปราน เมื่อมีงานรื่นเริงอะไรก็มักจะทิ้งไม่ได้ ถ้าขาดไปมักจะบ่นว่าแห้ง แล้งเจียบเหงา บางแห่งมีจัดงานเทศกาลตี้มสุรากัน แต่บัดนี้

ทั้งหลายในโลก ตั้งแต่โบราณกาลมาจนถึงปัจจุบัน ไม่สรรเสริญ ยกย่องการดื่มสุรว่าเป็นของดี มีแต่แสดงโทษไว้ต่างๆ โดยตรงบ้าง ทางอ้อมบ้าง โดยตรงนั้น เช่น แสดงว่าการดื่มน้ำเมา เป็นอบายมุข และชี้โทษไว้ ๖ สถาน คือ เสียทรัพย์ ก่อการทะเลาะวิวาท เกิดโรค ต้องดิเตียน ไม่รู้จักอาย ทอนกำลัง ปัญญา ส่วนโดยอ้อมนั้น เช่น ที่ผูกเป็นนิทานไว้ต่างๆ ดังเรื่องกำเนิดสุราในทางตะวันตก ว่าได้มีเทวดาองค์หนึ่งไปพบต้นองุ่น เขาก็มีความพอใจจึงนำมา ที่แรกเมื่อนำมานั้น ปลูกมาในห้วงกะโหลกนก ต้นองุ่นโตเร็วเต็มห้วงกะโหลกนก ต้องเปลี่ยนไปปลูกในห้วงกะโหลกลา แล้วต้องเปลี่ยนไปปลูกในห้วงกะโหลกเสื่อ ตามนิทานนี้ เข้าใจความหมายว่า ดื่มเหล้า (องุ่น) ที่แรกรื่นเริงอย่างนก มากเข้าอีกก็งိုงซึมเซาอย่างลา มากเข้าอีกก็ดูร้ายอย่างเสื่อ

ส่วนอีกเรื่องหนึ่งแสดงกันมาว่า สุราผสมด้วยเลือดของสัตว์หลายชนิด คือ เลือดนก เลือดสุนัข เลือดเสือ เลือดงู เลือดหมู และเมื่อดื่มเข้าไปแล้ว ทำให้พุดมาก คะนองสนุกอย่างนก ทำให้เอะอะอย่างสุนัข ทำให้ดูร้ายอาละวาดอย่างเสื่อ ทำให้เดินเบะปะไม่ตรงอย่างงูเลื้อย ทำให้หมดสตินอนจมอย่างหมู

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโทษของสุราโดยตรงดังกล่าวแล้ว เพราะการดื่มสุรากับทั้งเมรัยอันรวมเรียกว่าน้ำเมา เป็นฐานะคือที่ตั้งของความประมาท ฉะนั้นจึงทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ ว่า

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณิ เว้นจากการดื่มน้ำ
 เมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท น้ำมาเป็น
 ของดอง เช่น น้ำตาลต่างๆ ชื่อเมรัย เมรัยนั้นกลั่นอีกชั้นหนึ่ง
 เพื่อให้เข้มข้นขึ้น เช่น เหล้าต่างๆ ชื่อสุรา สุราเมรัยนี้เป็นของ
 ทำให้ผู้ดื่มแล้วเมาเสียสติอารมณ์ แปรปกติของคนที่เป็นคนดี
 ให้ชั่วไปได้ จนถึงกิริยาอาการที่ไม่ดี ซึ่งในเวลาปกติทำไม่ได้
 แต่ครั้นเมาแล้วก็ทำแทบจะทุกอย่าง น้ำเมาจึงได้ชื่อว่าเป็นที่
 ตั้งแห่งความประมาท ความเว้นจากดื่มน้ำเมาเรียกว่า เวรมณิ
 หรือวิริติ เป็นตัวศีลในข้อนี้ วิริติมี ๓ เหมือนกับข้ออื่นๆ คือ
 เว้นด้วยตั้งใจว่าจะเว้นมาก่อน ด้วยวิธีรับศีล หรือคิดตั้งใจด้วย
 ตนเอง เรียกว่าสมათานวิริติ (เว้นด้วยการสมათาน) ไม่ได้ตั้งใจ
 จะเว้นมาก่อน เมื่อไปพบน้ำเมาที่อาจจะดื่มได้ แต่งดได้
 ไม่ดื่ม เรียกว่าสัมปัตตวิริติ (เว้นจากวัตถุอันถึงเข้า) ถ้าเว้นได้
 เด็ดขาดจริงๆ จัดเป็นสมุจเฉทวิริติ (เว้นด้วยตัดขาด) วิริติข้อ
 ใดข้อหนึ่งมีขึ้นเมื่อใด ศีลก็มีขึ้นเมื่อนั้น วิริติขาดเมื่อใด ศีลก็
 ขาดเมื่อนั้น ลักษณะสำหรับตัดสินว่าศีลขาดนั้น คือ ๑. เป็น
 น้ำเมาที่มีสุราเป็นต้น ๒. จิตใคร่จะดื่ม ๓. พยายามคือทำการดื่ม
 ๔. ดื่มน้ำเมานั้นให้ไหลล่องล้าคอเข้าไป

อนึ่ง ห้ามน้ำเมาเพราะเป็นของทำให้เมาประมาท จึง
 ห้ามตลอดถึงของทำให้เมาเช่นเดียวกันชนิดอื่น มีฝิ่นกัญชา
 เป็นต้นด้วย

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ นี้โดยตรง เพื่อมีให้
 มัวเมาประมาทเป็นหลัก คนเราที่เป็นคนธรรมดาสามัญ โดย
 ปกติก็ประมาทกันอยู่แล้ว เพราะมักขาดสติมากบ้างน้อยบ้าง
 ต้องระมัดระวังกันอยู่เสมอ จนถึงมีภาสิตเป็นต้นว่า “สี่ห้ายังรู้
 พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” “ความผิดพลาดเป็นเรื่องของมนุษย์”
 “คนที่ไม่เคยทำอะไรผิด คือคนที่ไม่เคยทำอะไรเลย” ฉะนั้น
 เมื่อเพิ่มเติมน้ำเมาให้เมาประมาทยิ่งขึ้น ก็ยิ่งทำให้ผิดมากขึ้น
 เพราะคนที่เมาประมาทเป็นคนขาดสติ (ความระลึกได้) ขาด
 สัมปชัญญะ (ความรู้ตัว) อาจผิดศีลได้ทุกข้อ อาจทำชั่วทำผิด
 ได้ทุกอย่าง และเมื่อประมาทเสียแล้ว ก็เป็นคนหลงอย่างเต็มที่
 ไม่รู้จักเหตุผลควรไม่ควร ไม่รู้จักดีจักชั่วผิดถูก จะพูดชี้แจง
 อะไรกับคนกำลังเมาหาได้ไม่ คนเมาประมาท จึงเป็นผู้ที่ควร
 เมตตากรุณาหรือควรสงสาร เหมือนคนตกน้ำที่หิ้งตัวเองลงไป
 ช่วยตัวเองก็ไม่ได้ ใครช่วยก็ไม่ได้ หรือเหมือนดื่มยาพิษฆ่า
 ตนเอง ทั้งที่ไม่เห็นว่าเป็นยาพิษ จึงดื่มอย่างสนุกสนานรื่นเริง
 ใครบอกว่ายาพิษก็ไม่เชื่อ แต่เห็นเหมือนน้ำอมฤตของเทวดา
 เพราะดื่มแล้วทำให้อุกอาจให้ร่าเริง ไม่มีทุกข์ ไม่มีกลัว แต่
 หากจริงไม่ เพราะสิ่งที่ทำให้ฤทธิ์สุราของคนเมาเสื่อมได้ดั้นนั้นคือ
 ความกลัว คนเมาอาละวาด เมื่อประสบเหตุอะไรที่ทำให้เกิด
 รู้สึกกลัวขึ้นได้แล้วความเมาก็เสื่อม เว้นแต่จะเมาจนสลบไป
 ซึ่งก็หมดฤทธิ์ที่จะอาละวาดอะไรได้ คนเมาอาละวาดเมื่อไปทำ

ร้ายใครเข้ามารู้จักหลบหนี เพราะเกิดรู้สึกกลัวผิดขึ้นแล้ว ความเมาจึงแพ้ความกลัว มิใช่ชนะความกลัว ที่ว่าทำให้กล้านั้น มิใช่ความกล้า เป็นความเมาต่างหาก เหมือนอย่างที่พูดกันว่า เห็นช้างเท่าหมู ก็เป็นเรื่องของความเมาที่แก่กล้า อันจะพาให้พินาศ เว้นไว้แต่ช้างจะเล็กลงมาเท่าหมูได้จริงๆ โดยมาก ความรู้สึกกลัวทำลายฤทธิ์เมาให้เสื่อมมักมาซ้ำเกินไป เพราะมักมาในเมื่อคนเมาไปทำผิดเสียแล้ว ต่างจากคนไม่เมา เพราะความรู้สึกกลัวผิดเกิดได้ง่ายกว่ามากนัก คนไม่เมาจึงรักษาตัวได้ดีกว่ามาก

อีกอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่าศีลนั้น โดยตรงคือปกติกาย ปกติวาจา ปกติใจ คือความที่มีกาย วาจา ใจ เป็นปกติ ได้แก่ เรียบร้อยดีงาม เมื่อตีมน้ำเมาเข้าไป เมาประมาทขึ้นเมื่อใด ก็เสียปกติกาย วาจา ใจ เมื่อนั้น เพราะน้ำเมาทำให้กายของคนเมา วาจาของคนเมา ใจของคนเมา เสียปกติ ถึงจะยังมีได้ไป ประพฤติผิดศีลข้ออื่นๆ แต่ศีลทางใจคือความมีใจเป็นปกติ เรียบร้อยก็เสียไป คนเมาที่พูดว่าใจยังดีไม่เมานั้น ถ้าเป็นความจริงก็ไม่ใช่คนเมา ถ้าเป็นคนเมา คำที่พูดเช่นนั้นก็พูดไปตามความเมาเท่านั้น

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๔ คือ ความมีสติรอบคอบ ตรงกันข้ามกับความประมาท สติคือความระลึกรู้คิดขึ้นได้ ประกอบกับสัมปชัญญะ ความรู้ตัว สติต้องมีสัมปชัญญะอยู่ด้วยจึงเป็น

สติที่ถูกต้อง เช่น เมื่อกำลังเดินอยู่ในถนน นึกถึงบทเรียน จนลืมตัวว่ากำลังเดินอยู่ในถนน ถึงจะนึกถึงบทเรียนได้ ก็ไม่ใช่สติ เมื่อรู้ตัวอยู่ว่า กำลังเดินอยู่ในถนนและระลึกได้ว่า จะเดินอย่างไรจะหลีกเลี่ยงอย่างไร จึงเป็นสติ คนเราทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ต้องทำ ต้องพูด อยู่ทุกๆ วัน เด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีสติเมื่อทำอะไร พูดอะไร ไปแล้ว ก็ระลึกได้ว่า ได้ทำ หรือพูดอะไร ผิดหรือถูก เรียบร้อยหรือไม่เรียบร้อย เป็นต้น จะทำอะไรพูดอะไรก็มีความระลึกรู้คิดก่อนว่าดีหรือไม่ดี อย่างที่โบราณสอนให้นับสิบก่อน คือให้นึกให้รอบคอบก่อนนั่นเอง ในขณะที่กำลังทำกำลังพูดก็รู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ลืมหลงในเรื่องที่กำลังทำกำลังพูด ไม่ลืมตัว ไม่เผลอตว์ บางคนมีปัญญาความรู้ดี แต่ขาดสติ ทำพูดอะไร ผิดพลาดได้ อย่างที่กล่าวกันว่า ฉลาดแต่ไม่เฉลียว จึงสมควรหัดให้มีสติรอบคอบ เพราะทุกๆ คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่อาจทำสติได้วิธีหัด เช่น

๑. หัดนึกย้อนหลัง เป็นการฝึกความกำหนดจดจำ
๒. หัดนึกให้ได้ก่อนที่จะทำอะไรพูดอะไร
๓. หัดนึกให้ได้ก่อนที่จะโกรธใคร มิใช่โกรธเสียก่อนจนหายโกรธแล้วจึงนึกได้
๔. หัดให้มีความรู้ตัวอยู่ในเรื่องที่กำลังทำกำลังพูด ตลอดถึงกำลังคิดอยู่เสมอ ไม่ปล่อยให้ลืมตัว เผลอตว์
๕. หัดให้มีความยับยั้งในการที่ไม่ควรทำ ไม่ควรพูด

ไม่ควรคิด ให้มีอุตสาหกรรมในการที่ควร อันตรงกันข้าม

การหัดทำสติ เมื่อหัดอยู่เสมอ สติจักเกิดมีทวีขึ้นตามลำดับ จนถึงเป็นสตรอบคอบ ถ้าไม่หัดทำจะให้ มีสติขึ้นเองนั้น เป็นการยากที่จะมีสติพอใช้ เหมือนอย่างเมื่อประสงค์ให้ร่างกาย มีอนามัยดี ก็ต้องทำกายบริหารให้ควรกัน

ปกติกภาพ-ปกติสุข

ข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ประเภทหนึ่ง คนมักจะอ่านไม่
ปล่อยให้ผ่านไป แต่ไม่มีใครง่ายๆ เป็นข่าว คือข่าวฆาตกรรม
ข่าวโจรกรรม ข่าวเกี่ยวกับผิดศีลข้อที่ ๓ ข่าวหลอกหลวง ข่าว
คนเมาเกะกะอาละวาด เป็นต้น คนที่เป็นตัวการในข่าว ล้วน
เป็นคนกวานบ้านกวานเมืองให้เดือดร้อน ใครประพฤติก่อกรรม
อย่างนั้น ถึงไม่ปรากฏเป็นข่าว ก็ทำเชิญให้เดือดร้อน เช่น
เดียวกัน ในบ้านทุกบ้าน มีใครก่อกรรมทำเชิญเช่นนั้นเข้าสักคน
ก็พากันเดือดร้อนไปหมด จนอาจถึงบ้านแตกสาแหรกขาด และ
เมื่อทำให้เดือดร้อนถึงส่วนรวม ก็เป็นการบ่อนทำลายความสงบ
สุขของเมืองคือประเทศชาติ คนที่เป็นตัวการก่อความเดือดร้อน
ดังกล่าว มิใช่ใครที่โหด คือแต่ละคนที่ประพฤติผิดศีล ๕ นั้น
เอง ใครอยากเป็นตัวข่าวในเรื่องเช่นนี้บ้าง ถ้าไม่อยากก็อย่า
ประพฤติให้ผิดศีล ๕ และต้องคอยหลบหลีกคนที่ประพฤติผิด
ศีล ๕ ให้ดีด้วย เพราะเมื่อตนเองไม่ทำแก่เขา เขาอาจจะคิดทำ
แก่ตนก็ได้ จึงต้องไม่ประมาท ระมัดระวังตนเองให้ปลอดภัย
เพราะภัยอันตรายอันเป็นเครื่องทำลาย ความปกติสุข ทุกอย่าง
เกิดจากคนไม่มีศีลทั้งนั้น ในด้านตรงกันข้าม ความปกติสุขทุก

อย่างเกิดจากคนมีศีล เหมือนอย่างในบ้านทุกบ้านอยู่กันเป็น
ปกติสุขเรียบร้อย (ไม่เกิดวิกฤตการณ์ตรงกันข้ามกับปกติการณ์
หรือปกติการณ์) ในเมื่อไม่มีใครบันดาลโทษทำร้ายใคร จน
ถึงไม่มีใครตีมีสุราเอะอะอาละวาด ฉะนั้น **ศีลจึงจำเป็นเพื่อ
ความปกติสุขเรียบร้อยแก่ทุกคน**

ยังอาจมีผู้เข้าใจว่า ศีลเป็นข้อห้ามข้อบังคับทางพระ
ศาสนาที่ต้องรับจากพระ เป็นข้อห้ามที่ผิดปกติวิสัยไม่อาจจะ
ทำได้

อันที่จริง **ศีลคือปกติภาพ** ความเป็นปกติของคน คือ
โดยปกติคนเราก็ไม่ได้ฆ่าใคร ไม่ลักของใคร จนถึงตีมน้ำเมาก็
ยังไม่เป็น ต่อเมื่อเกิดโลภอยากได้ขึ้นมา บันดาลโทษขึ้นมา
มัวเมาหลงใหลขึ้นมา จนถึงยังใจไว้ไม่อยู่จึงทำลงไป บางอย่าง
ก็ต้องหัด เหมือนอย่างตีมน้ำเมา เมื่อจิตใจยังเป็นปกติดีอยู่ ยัง
ไม่โลภโกรธหลง หรือเมื่อโลภโกรธหลงสงบลงแล้ว ก็ไม่มีใคร
ทำลงไปได้ ฉะนั้น ศีลจึงเป็นตัวปกติภาพของคนโดยแท้ แต่
คนโดยมากมักควบคุมตนเองไว้ไม่ได้ ยังใจไว้ไม่อยู่ จึงรักษา
ปกติภาพของตนไว้ไม่ได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีล เป็น
ขอบเขตของความประพฤติไว้ เพื่อช่วยให้คนรักษาปกติภาพ
ของตนไว้นั่นเอง ส่วนที่ต้องรับจากพระนั้น ก็เป็นเพียงวิธีชักนำ
อย่างหนึ่ง เพราะโดยตรงศีลนั้นต้องรับจากใจของตนเอง คือ
ใจของตนเองต้องเกิดวิริยทั้ง ๓ ข้อใดข้อหนึ่งขึ้น จึงจะเกิดเป็น

ศีล เพื่อทบทวนความจำ จะนำวิรัติทั้ง ๓ มา กล่าวไว้อีกครั้งหนึ่ง คือ

๑. **สัมปัตตวิรัติ** ความเว้นได้ในทันทีที่เผชิญหน้ากับวัตถุ

๒. **สมาทานวิรัติ** ความเว้นได้ด้วยตั้งใจถือศีลไว้

๓. **สมุจเฉทวิรัติ** ความเว้นได้เด็ดขาดทีเดียว

เมื่อใจมีวิรัติขึ้น ก็มีศีลขึ้นทันที คำว่าใจมีวิรัติ มิได้

หมายความว่า ต้องคิดว่าเราจะเว้นอยู่ทุกวินาที แต่หมายความว่าคิดตั้งใจไว้ จะรับจากพระมาตั้งใจไว้ก็ได้ จะตั้งใจด้วยตนเองก็ได้ ในเวลาไหนก็ได้ เมื่อคิดตั้งใจไว้แล้ว จะทำพูดคิดอะไรที่ไม่ผิดข้อห้ามที่ให้เว้นนั้นแล้วก็ได้ทั้งนั้น และจะตื่นอยู่หรือหลับไป ศีลก็มีอยู่ตลอดเวลา

ส่วนที่ว่า เป็นข้อห้ามที่ผิดปกติวิสัยนั้น เป็นการว่าที่ผิดเพราะศีลเป็นข้อห้าม เพื่อรักษาปกติภาพของคนดังกล่าวแล้ว จึงถูกต้องกับปกติวิสัยอย่างที่สุด ถ้าจะแย้งว่าคนสามัญทุกคนก็ต้องมีโลกโกรธหลงอยู่ด้วยกัน จึงไม่อาจปฏิบัติได้ ข้อแย้งนี้ถ้าคิดสักหน่อยก็จะเห็นว่าแย้งไม่ถูก พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลก็เพื่อให้คนสามัญนี้แหละรักษา ถ้าไม่มีคนสามัญดังกล่าวแล้ว พระพุทธเจ้า ก็ไม่ต้องทรงบัญญัติศีลข้อไหนๆ ขึ้นเลย และเมื่อใครอยากได้ขึ้นมา โกรธขึ้นมา ก็ทำร้ายเขา ลักของเขา เป็นต้น จะอยู่กันได้อย่างไร ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลขึ้นไว้ควบคุมความประพฤติของคน ให้อยู่ในขอบเขตที่ดี มิให้

เบียดเบียนกันให้เดือดร้อน เป็นการคุ้มครองปกติภาพของทุกคน เพื่อให้ได้อยู่ด้วยกันเป็นปกติสุข เมื่อคนรักษาศีลตลอดไปถึงสัตว์ดิรัจฉาน คือเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตลอดถึงในสัตว์ดิรัจฉาน ก็ชื่อว่าได้แผ่ความปกติสุข ให้กว้างออกไปถึงในสัตว์ดิรัจฉานทั่วไปด้วย เรียกว่าเป็นการให้อภัยทานแก่สัตว์ทั่วไป

มีปัญหาที่ถกเถียงกันอยู่มีใช้น้อยว่า พระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้ฆ่าสัตว์ แต่ทำไม จึงไม่ทรงห้ามการบริโภคนเนื้อสัตว์ เมื่อบริโภคนเนื้อสัตว์ได้ก็ต้องมีการฆ่าสัตว์ ไม่เป็นอันอำนวยให้ฆ่าสัตว์โดยอ้อมหรือ ในการเฉลยปัญหานี้ ควรแสดงข้อที่เป็นมูลฐานก่อนว่า การทำอะไรแก่สัตว์ที่ตายแล้ว จะบริโภคนก็ตาม จะนำไปเผาไปฝังก็ตาม ไม่เป็นปาณาติบาตคือฆ่าสัตว์ เพราะไม่เป็นการทำร้ายแก่ร่างที่ปราศจากชีวิตแล้ว ไม่มีภาวะเป็นสัตว์มีชีวิตเหลืออยู่

เมื่อได้ความจริงชัดเจนดังนี้แล้ว จึงมาถึงปัญหาว่า ถึงไม่เป็นปาณาติบาต แต่ก็ควรบริโภคนหรือไม่ ปัญหานี้ตอบตามพระวินัยว่า พระพุทธเจ้า ทรงห้ามมิให้ภิกษุบริโภคนอุทิสสมังสะ แปลว่าเนื้อเจาะจง คือเนื้อที่เขาฆ่าเจาะจงเพื่อปรุงอาหารถวายพระภิกษุ เมื่อภิกษุได้เห็น ได้ยิน หรือรังเกียจสงสัยว่าเป็นเนื้อเช่นนั้น ห้ามมิให้ฉัน ทรงอนุญาตให้ฉันได้แต่ปวัตตมังสะ แปลว่า เนื้อที่เป็นไปทั่วไป คือเนื้อที่เขาทำไว้สำหรับคนทั่วไป บริโภค ถึงภิกษุจะฉัน หรือไม่ฉันเขาก็ทำบริโภคกัน แม้เช่นนั้น

ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้แต่เนื้อสุก ไม่ให้ฉันเนื้อดิบ เป็นอันห้าม
 ตลอดถึงกะปิดิบ น้ำปลาดิบ (ผู้รู้พระวินัย เมื่อจะใช้กะปิหรือน้ำปลาดิบประกอบอาหารเพื่อพระภิกษุ จึงทำให้สุกก่อน) และ
 ทรงห้ามมิให้ฉันเนื้อ ๑๐ จำพวกที่ชาวโลกเขารังเกียจกัน คือ
 เนื้อมนุษย์ เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อสีหะ เนื้อเสือ
 โคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อเสือดาว การที่ทรงห้ามอุทิส
 สมังสะ เป็นอันตัดทางมิให้อำนวยปาณาติบาต

ถ้ามีปัญหาคือไปว่า ถ้าห้ามปาณาติบาตไม่สำเร็จ จะ
 บัญญัติศีลห้ามไว้ทำไม จะไม่เหมือนบัญญัติห้ามไว้เล่นๆ และ
 ผู้รับก็รับกันเล่นๆ ไป หรือจะบัญญัติไว้อย่างไรในศาสนาอื่น
 คือห้ามบ้าง อนุญาตบ้าง เช่น ห้ามฆ่าคน อนุญาตให้ฆ่าสัตว์
 ดิรัจฉานได้ ข้อนี้ตอบได้ง่ายว่า พระพุทธเจ้า ทรงเปี่ยมด้วย
 พระกรุณาในสัตว์โลกเสมอกัน จะทรงบัญญัติดังนั้นไม่ได้ นึกดู
 ถึงคนเราธรรมดาดูทุกคน เมื่อมีสัตว์เลี้ยงก็ฆ่าไม่ได้ เพราะ
 อำนาจเมตตากรุณานั้นเอง ฉะนั้น เมื่อเมตตากรุณาแผ่ออกไป
 ยิ่งสัตว์ใดๆ ก็ฆ่าสัตว์นั้นๆ ไม่ได้ เมื่อแผ่ออกไปในสัตว์ทั้งปวง
 ทั่วโลกก็ฆ่าไม่ได้ทั่วโลก ไม่ต้องมีใครห้าม คนที่มีเมตตา กรุณา
 นั้นทำไม่ได้เอง เหมือนอย่างพ่อแม่ผู้เปี่ยมด้วยเมตตา กรุณาใน
 ลูกๆ ไม่อาจทำร้ายลูกได้ ไม่มีใครห้าม แต่ทำไม่ได้เอง ข้าคอย
 ป้องกันอันตรายมิให้เกิดแก่ลูกด้วยประการทั้งปวง

พระพุทธเจ้า ทรงมีพระเมตตากรุณาในสัตว์โลกทั่วหน้า

เสมอกัน เหมือนอย่างพ่อแม่ของโลก จึงไม่ทรงเบียดเบียน
แม้ด้วยความคิดแก่สัตว์โลกไหนๆ เลย และประทานความ
คุ้มครองทั่วหน้าเสมอกันหมด ปราศจากอคติในทุกๆ ชีวิต จึง
ไม่มีข้ออ้าง เพื่อประโยชน์ตน อย่างเรื่องหมาป่าอ้าง เพื่อจะกิน
ลูกแกะในนิทานอีสป อยู่ในพระพุทธานุศาสนานะ

ส่วนที่ว่าจะเป็นการบัญญัติไว้เล่นๆ เพราะทำไม่สำเร็จ
นั้น ก็ไม่เป็นดังนั้น เพราะผู้ที่ถือศีลข้อนี้และข้ออื่นๆ ทั้ง ๕ ข้อ
หรือยิ่งกว่า ชั่วระยะกาลบ้าง เป็นนิตยบ้าง ก็มีอยู่มีไชน้อย แม้
ผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาอื่นบางลัทธิศาสนา ถือไม่ฆ่าสัตว์ทั้งปวงก็มี
จะนั้น ถ้าไม่มีศีลข้อนี้หรือมีอย่างยกเว้น ศีลในพระพุทธานุศาสนา
ก็จักขาดตกบกพร่อง แสดงว่าด้อยด้วยคุณธรรม และแม้มีข้อ
ยกเว้นก็ยังไม่จำเป็น เพราะไม่ยิ่งไปกว่ากฎหมายของบ้านเมือง
ซึ่งบัญญัติในแบบยกเว้นอยู่แล้ว ส่วนผู้ที่ไม่ถือปฏิบัติก็ต้องมี
ตามกระแสโลก มีใช้เฉพาะศีลเท่านั้น แม้หลักธรรมอื่นๆ ก็เช่น
เดียวกัน มีใช้เฉพาะพระพุทธานุศาสนาเท่านั้น ศาสนาอื่นๆ ก็เช่น
เดียวกัน มีคนปฏิบัติบ้าง ไม่ปฏิบัติบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ จะหาว่า
มีคนปฏิบัติได้น้อยแล้ว เลิกเสียหาคอร์ไม่ เหมือนอย่างการตั้ง
โรงเรียนชั้นสูงจนถึงมหาวิทยาลัย มีชั้นของการศึกษาตลอดถึง
ปริญญาต่างๆ จะหาว่ามีคนเข้าเรียนสำเร็จได้น้อยแล้ว เลิกล้ม
เสียก็หาคอร์ไม่เช่นเดียวกัน เพราะคนที่สามารถปฏิบัติ สามารถ
เรียนสำเร็จได้มีอยู่ ถึงจะน้อยคนก็เป็นประโยชน์แก่หมู่ชนเป็น

อันมาก เพราะโลกยังต้องการคนดี ต้องการคนฉลาดที่เรียกว่า
คนชั้นมันสมองอยู่ทุกเมื่อ

ส่วนที่มีบางคนกลัวว่า ถ้ารักษาศีลกันเสียหมดประเทศ
ชาติจะไปไม่รอดนั้น ข้อนี้ไม่ต้องกลัว ควรจะกลัวว่าจะไปไม่
รอดถ้าไม่รักษาศีลกันให้มากกว่านี้ คิดดูง่ายๆ ถ้าต่างทำร้าย
ชีวิตร่างกายกัน อย่างลักขโมยฉ้อโกงกันไปหมด เพียงเท่านั้นก็
ไปไม่รอดแล้ว ถึงในหมู่โจรที่ไม่มีศีลแก่คนอื่น ก็ต้องมีศีลใน
พวกของตน ถ้าไม่มีศีลในพวกของตน คือฆ่ากันเองคดโกงกันเอง
ก็คุมกันอยู่ไม่ได้ เป็นโจรไปไม่รอดเหมือนกัน ฉะนั้น คนตั้งแต่
สองคนขึ้นไปจะอยู่ด้วยกันได้เป็นปกติสุข ก็เพราะมีศีลในกัน
และกัน เมื่ออยู่รวมกันเป็นบ้านเป็นเมืองก็เหมือนกัน ความ
เดือดร้อนไม่เป็นปกติสุข เกิดจากคนไม่มีศีลหรือคนทุศีล (ศีล
ทราม) ทั้งนั้น จึงต้องมีการปราบปรามป้องกันตามควรแก่เหตุ
บ้านก็ต้องมีรั้วรอบขอบชิด และเครื่องป้องกันอื่นๆ เมืองก็มี
ตำรวจทหารเป็นต้น มีชาติกเป็นอันมากทางพระพุทธศาสนาเล่า
ถึงความฉลาดในการรักษาตนให้ปลอดภัย เช่น เล่าถึงวานรโพธิ
สัตวในชาติกหนึ่งว่า

มีนางจระเข้ตัวหนึ่งแพ่ท้อง อยากจะกินเนื้อหัวใจของ
วานรตัวหนึ่งที่อยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ จึงบอกแก่จระเข้ผู้สามี จระเข้
นั้นจึงคิดอุบายเชื่อเชิญวานรให้ขึ้นหลังของตน เพื่อนำไปยัง
เกาะในระหว่างแม่น้ำ ให้บริโภคผลมะม่วงบนเกาะนั้น วานรเชื่อ

ก็ขึ้นหลังจระเข้ ครั้นจระเข้ออกไปไกลตลิ่งแล้วก็เริ่มจมลง
 วานรถามว่าจมลงทำไม จระเข้ก็แจ้งว่าจะฆ่าวานรแหะเนื้อหัวใจ
 ใจให้แก่ภริยาของตน วานรระงับความกลัว คิดอุบายช่วยตัวได้
 ทันทที จึงถามว่า ท่านคิดว่าเนื้อหัวใจของเราอยู่ตรงไหนหรือ เรา
 กระโดดโลดเต้นอยู่เสมอ หัวใจเราต้องแตกเสียเป็นแน่ เราจึง
 ต้องถอดเก็บไว้นอกตัว จระเข้ถามว่าเก็บไว้ที่ไหนเล่า วานร
 ตอบว่าห้อยอยู่บนต้นมะเดื่อขึ้นนั้น ไม่เห็นหรือ จระเข้หน้าโง่มอง
 ขึ้นไปเห็นผลมะเดื่อ ก็เชื่อว่าเป็นหัวใจวานร จึงให้วานรสัญญา
 ว่าจะปลิดหัวใจนั้นให้ แล้วนำวานรไปส่งที่ฝั่งข้างโค่นต้นมะเดื่อ
 วานรขึ้นฝั่งได้แล้วก็กระโดดขึ้นต้นมะเดื่อ ปลิดผลมะเดื่อโยน
 ไปให้จระเข้

คนที่มีศีลและฉลาด ดังเช่นวานรโพธิสัตว์ในชาดกนี้
 โฉนจะไปไม่รอด เมื่อเป็นหัวหน้าหมู ก็นำหมูให้ไปรอดได้ด้วย
 ส่วนคนไม่มีศีล เป็นผู้ทำลายทั้งศีลของตนทั้งศีลของผู้อื่น
 เพราะทำให้ผู้อื่นต้องลุกขึ้นป้องกันต่อสู้ เสียปกติภาพและ
 ปกติสุขไปด้วยกัน อย่างวานรต้องทำกลอุบายลวงจระเข้ เพื่อ
 ป้องกันตนตามความจำเป็น

เรื่องตามความจำเป็นนี้ ควรกล่าวย้ำอีกสักหน่อย ว่า
 ตามความจำเป็นจริงๆ อย่าให้เป็นการตามใจ หรือตามความโลภ
 โกรธ หลง ของตนในฐานะเป็นฝ่ายก่อเหตุ เพราะที่มักจะอ้าง
 ว่าจำเป็นอย่างไรเพื่อนั้น เป็นการตามใจมากกว่า คนที่

ประพฤติผิดศีลโดยมาก มักประพฤติโดยไม่จำเป็น เช่น ฆ่าสัตว์โดยไม่จำเป็น ลักทรัพย์โดยไม่จำเป็น เพราะไม่ทำก็ได้ ดังนั้นเป็นการปล่อยตนไปตามใจที่ต่ำทรามนั่นเอง

พระพุทธเจ้า ได้ประทานหลักธรรมสำหรับคุ้มครองใจมิให้ต่ำทรามดังกล่าว คือ **หิริ** ความละอายใจต่อความประพฤติชั่ว **รังเกียจความชั่ว** **โอดตปปะ** ความเกรงกลัวต่อความประพฤติชั่ว โดยปกติเราก็รังเกียจเกลียดกลัวคนอื่น ๆ อยู่แล้ว เช่น รังเกียจเกลียดกลัวคนโหดร้ายและโจร เป็นต้น แต่มักลืมรังเกียจเกลียดกลัวตนเอง ที่จะเป็นคนชั่วอย่างนั้นบ้าง ฉะนั้นก็ให้ย้อนมานึกถึงตนให้ดี จะมีหิริโอดตปปะขึ้นไม่ยากนัก และธรรมคู่นี้แหละ จักเป็นตำรวจประจำใจที่ดีนัก

อนึ่ง เมื่อพระให้ศีลแล้ว ก็บอกอานิสงส์คือผลที่ดีของศีลว่า **สีเลน สุคติ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา สีเลน นิพฺพตฺติ ยนฺติ** แปลว่า ไปสู่สุคติ (การไป ทางไปที่ดี) ด้วยศีล ความถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์มีด้วยศีล ถึงความดับทุกข์ด้วยศีล อานิสงส์ศีลนี้ คิดดูง่ายๆ ว่า ทุกๆ คนไปไหนๆ ไปโรงเรียน มาที่นี่ไปบ้านเป็นต้น โดยสวัสดิ์เพราะไม่มีใครทำร้าย ทรัพย์สิ่งของจะเก็บไว้หรือจะนำไปไหนก็ปลอดภัย เพราะไม่มีใครลักขโมย อยู่เย็นเป็นสุขเพราะไม่มีใครทำร้ายลักขโมย เป็นต้น นี้แหละเป็นอานิสงส์ของศีลที่เห็นได้ง่ายๆ และทุกๆ คนต้องการศีล คนไม่มีศีลแก่คนอื่น เช่น ทำร้ายเขา ลักของเขา ก็ยัง

ปรารถนาให้คนอื่นมีศิลปะเกิดขึ้น คือ ปรารถนาไม่ให้เกิดใครทำร้ายตน
ลักของของตน เป็นต้น

ส่วนข้อวิตกว่าถือศีลไม่ร่ำรวยนั้น ไม่ร่ำรวยในทาง
ทุจริตจริง ถ้าคิดดูโดยรอบคอบจักเห็นว่า ศิลปะเป็นข้อเว้นจาก
การถือเอาในทางทุจริต จึงไม่ได้ในทางนั้นตรงตัวอยู่แล้ว แต่ก็
ไม่ทำให้ใครต้องเสีย ต้องยากจน เพราะทุจริตของตน ทั้งส่วน
ตัวทั้งส่วนรวม และเมื่อตั้งใจประกอบอาชีพโดยชอบด้วยความ
ไม่ประมาท ก็จักตั้งตนได้โดยลำดับ

อันโรคทรัพย์นั้น เกิดจากอาชีพในทางชอบของคน
เช่นข้าวที่บริโภคนั้น ก็เกิดจากการกสิกรรมของชาวนา จึงมีข้าวให้
บริโภค ตลอดถึงให้ขโมย ถ้าไม่มีใครทำนา มีแต่คอยจะขโมย
ข้าวเท่านั้น ก็คงไม่มีข้าวจะขโมย ฉะนั้น ผู้ที่ถือเอาในทางทุจริต
ถึงจะร่ำรวยขึ้น ก็เหมือนปลวกอ้วน เพราะกัดเสากัดฝาเรือน
ปลวกกัดเรือนยิ่งมากยิ่งอ้วนขึ้นเท่าไร เรือนก็ใกล้พังเข้าไป
เท่านั้น จนอาจพังครืนลงไป ฉะนั้น โรคทรัพย์จะสมบูรณ์พูนเพิ่ม
ก็เพราะพากันประกอบกระทำในทางที่ชอบที่สุจริต และไม่ทำ
ตนเป็นปลวกอ้วนดังกล่าว

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนแนะนำให้รักษาศีล แต่ไม่ทรง
บังคับใคร เพราะเกี่ยวแก่จิตใจ เมื่อใครมีใจศรัทธาก็ต้องคิด
เว้นให้เป็นวิริตด้วยตนเอง จึงมีธรรมเนียมต้องขอศีลก่อน พระ
จึงให้ศีลแก่ผู้ขอ ตลอดถึงผู้ที่จะนับถือพระพุทธศาสนาก็ต้อง

แสดงประกาศตนเอง ตามจิตใจศรัทธาของตน นอกจากนี้ พระพุทธเจ้า ยังไม่ทรงให้ปฏิบัติขัดขวางกับทางบ้านเมือง เช่นผู้ที่มาบวชก็ต้องได้รับอนุญาตจากมารดาบิดา ถ้าเป็นข้าราชการก็ต้องได้รับอนุญาตให้ลาบวชได้ เพราะทุกๆ คนต่างต้องมีสังกัดอยู่กับบ้านบ้าง กับเมืองบ้าง แปลว่าคนหนึ่งๆ มีหน้าที่หลายอย่าง เมื่อรู้จักหน้าที่ของตนดีอยู่ และปฏิบัติให้เหมาะแก่หน้าที่ ก็จะรักษาไว้ได้ทั้งบ้าน ทั้งเมือง ทั้งศาสนา ทั้งตนเอง ทั้งผู้อื่น สามารถรักษา **ปกติภาพ** ซึ่งเป็นศีลตามวัตรอุประสงค์ และรักษา **ปกติสุข** ซึ่งเป็นอานิสงส์ของศีลโดยสรุป และ **ศีลนี้แหละเป็นมนุษยธรรม** เพราะทำให้ผู้ที่มีศีลได้ชื่อว่า **เป็นมนุษย์โดยธรรมชาติ** คิดดูว่าคนไม่มีหิริโอตตัมปะ ไม่รู้จักผิดชอบประพฤติดนตำทราวม จะควรเรียกว่ามนุษย์ได้อย่างไร

การทำตนให้อยู่ในระเบียบ อาจอึดอัดลำบากในขั้นแรก เมื่อทำจนเป็นปกติแล้วจักมีความสุข ทำตนให้อยู่ในศีลก็เหมือนกัน อาจอึดอัดที่แรก เมื่อเป็นปกติแล้วจักมีสุข ความเป็นปกตินี้แหละเป็นตัวศีล ทำจนเป็นปกตินิสัยได้ก็ยิ่งดี เป็นศีลนิสัยไปทีเดียว **พระพุทธเจ้าทรงสอนให้แผ่เมตตาความปรารถนาสุขให้กว้างออกไป คนมีใจเมตตาจักไม่อึดอัดเพราะศีลเลย เพราะใจย่อมวิริงดเว้นด้วยอำนาจเมตตาเป็นปกติภาพ เป็นปกติสุข**

มณฑลธรรม(ส.ค.พระธาตุสังฆาร)

1 030010 074585

ราคา 20.00

บาท

ISBN 974-580-837-7

9 789745 808379